

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Stunden med hunden

En kvalitativ studie kring några lärares och specialpedagogers uppfattningar om sociala tjänstehundar i skolverksamhet

Christina Olsson & Marie Palm

Speciallärarprogrammet
med inriktning mot utvecklingsstörning

Examensarbete: 15 hp
Kurs: SLP610
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT 2018
Handledare: Gunilla Thunberg
Examinator: Ernst Thoutenhoofd
Kod: VT18-2910-231-SLP610

Nyckelord: grundskola, särskola, lärande, särskilt stöd, utvecklingsstörning, välmående, social tjänstehund.

Abstract

Syfte

Syftet med studien var att undersöka några lärares och specialpedagogers uppfattningar rörande organisation och användande av sociala tjänstehundar för elever i behov av särskilt stöd, utifrån grund- och grundsärskolans uppdrag.

Teori

Kunskapssynen i studien kopplas till det sociokulturella perspektivet. Människan är en aktivt handlande person och kunskap uppstår i samverkan med andra när eleven strävar mot ett visst mål. Gällande pedagogik och specialpedagogik utgår studien från det relationella perspektivet. Vid skolproblem söks svaret i mötet med eleven och den kringliggande miljön.

Metod

Studien bygger på en kvalitativ metod med en hermeneutisk ansats. Semistrukturerade intervjuer, vilka föregicks av observationer, genomfördes med fyra lärare och två specialpedagoger i fyra olika kommuner i södra och västra Sverige. Intervjuerna transkriberades och analyserades med utgångspunkt i den hermeneutiska cirkeln.

Resultat

Utifrån studiens syfte redovisas dess resultat och presenteras utifrån teman och underrubriker. Det är tydligt att alla besökta kommuner och skolor arbetar för att hitta lösningar anpassade för elevers olika behov och förutsättningar i såväl grund- som grundsärskola. Lärarna har getts stöd och möjlighet att använda sina frirum när det gäller att utforma hundteamens insatser som en extra anpassning för elever i behov av särskilt stöd. Den sociala tjänstehunden bidrar till elevernas situerade lärande. Utifrån samtliga intervjuer framkommer en samstämmighet i det att det är svårt att separera den sociala tjänstehundens inverkan på elevers lärande från dess påverkan på elevers välmående.

1 Förord

Att skriva en magisteruppsats har för oss varit något alldeles nytt. Det har varit en arbetsam och lärorik process. Vi vill tacka varandra för givande diskussioner, stöttning och uppmuntran när så har behövts. Inläsning av de vetenskapliga artiklarna samt transkriberingen delades upp mellan oss. I övrigt har vi genomfört allt arbete gemensamt.

Utan våra respondenters fina bemötande och givande intervjuer hade det inte blivit någon studie alls. Tack alla Ni som gav oss av er tid och så generöst delade med er av all kunskap och erfarenhet.

Ett stort och varmt tack vill vi ge till våra kollegor som stått ut med våra diskussioner och att vi stundtals varit mindre fokuserade på vårt dagliga arbete. Ett speciellt tack till Patrik, Anita, Yvonne och Gittan som vi arbetat tillsammans med under alla de tre åren. Ni har underlättat för oss och ställt upp på bästa tänkbara sätt. Tack Tobias för goda råd och för att du delat med dig av dina erfarenheter från magisteruppsatser.

Vi vill också tacka våra familjer och vänner som stöttat, uppmuntrat och hjälpt oss med allt från hundpassning till genomläsning av våra texter.

Stort tack till vår handledare Gunilla Thunberg som gett oss konkret vägledning och goda råd kring uppsatsskrivning.

Sist men inte minst vill vi tacka våra alldeles egna ”läshundar” Peghi, Esther och Hedda, som funnits vid vår sida under hela resan.

Kicki och Marie

”Hundar är inte hela världen, men de gör världen hel”

okänd

2 Innehållsförteckning

1	Förord	1
2	Innehållsförteckning	1
3	Inledning	1
4	Bakgrund	2
4.1	Skolans och särskolans framväxt	2
4.1.1	Styrdokument	3
4.2	Lärande kopplat till särskilt stöd och utvecklingsstörning	3
4.2.1	Elever i behov av särskilt stöd	3
4.3	Välmående	5
4.4	Sociala tjänstehundar	5
4.4.1	Hundens domesticering	5
4.4.2	Människan och hunden.....	6
4.4.3	Sociala tjänstehundar i människans tjänst	7
4.4.3.1	Djurassisterad verksamhet	7
4.4.3.2	Sociala tjänstehundar - utbildning	7
4.4.3.3	Säkerhetsaspekter gällande arbete med sociala tjänstehundar	8
4.5	Centrala begrepp	8
5	Syfte och forskningsfrågor	8
6	Tidigare forskning och teoriansknytning	9
6.1	Tidigare forskning	9
6.1.1	Lärande	11
6.1.2	Elever i behov av särskilt stöd	11
6.1.3	Barn med utvecklingsstörning	12
6.1.4	Välmående	12
6.1.5	Delaktighet	13
6.1.6	Sociala tjänstehundar - säkerhetsaspekter	14
6.2	Sociokulturellt perspektiv	15
6.3	Relationellt perspektiv	15
7	Metod	16
7.1	Hermeneutik	16
7.2	Urval	16
7.3	Genomförande av intervjuer.....	18

7.4	Transkribering, bearbetning och analys av material	19
7.5	Etiska överväganden	20
7.6	Validitet och reliabilitet	21
7.7	Tillförlitlighet	21
7.8	Generaliserbarhet	22
8	Resultat	22
8.1	Organisation rörande sociala tjänstehundar i skolverksamheter	22
8.1.1	Förvaltning.....	22
8.1.2	Skola	23
8.2	Pedagogiskt arbete med sociala tjänstehundar	24
8.2.1	Rutiner och upplägg för läraren/hundföraren	24
8.2.2	Rutiner och upplägg rörande social tjänstehund	25
8.3	Respondenternas uppfattningar om sociala tjänstehundars påverkan i lärandesituationer	27
8.3.1	Lärande	27
8.3.2	Välmående	28
9	Diskussion.....	29
9.1	Hur organiseras användandet av en social tjänstehund för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?.....	29
9.1.1	Förvaltning.....	29
9.1.2	Skola	30
9.2	Hur arbetar en social tjänstehund med elever i behov av särskilt stöd i grund- och särskolan?	31
9.2.1	Rutiner och upplägg för läraren /hundföraren.....	31
9.2.2	Rutiner och upplägg rörande social tjänstehund	32
9.3	Vilka är lärarnas och specialpedagogernas uppfattningar om hur en social tjänstehund påverkar lärandesituationen för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?.....	33
9.3.1	Lärande	33
9.3.2	Välmående	34
9.4	Metoddiskussion	35
9.5	Avslutande reflektioner.....	36
9.6	Studiens begränsningar och styrkor	37
10	Framtida forskning.....	38
11	Referenslista.....	40
12	Bilagor.....	44

12.1	Bilaga 1 Missivbrev till respondenter .....
12.2	Bilaga 2 Intervjuguide .....
12.3	Bilaga 3 Missivbrev till elever .....
12.4	Bilaga 4 Missivbrev med bildstöd till elever.....
12.5	Bilaga 5 Missivbrev till vårdnadshavare .....
12.6	Samtyckesblankett för vårdnadshavare .....

3 Inledning

Redan vid starten av vår utbildning till speciallärare med inriktning mot utvecklingsstörning har vår önskan varit, att få veta mer om hur en hund kan vara till hjälp för elever i behov av särskilt stöd. Då vi båda är hundägare har vi vid några tillfällen haft med våra respektive hundar till skolan vid utomhusaktiviteter i både grundskola och gymnasiesärskola. Där och då har vi slagits av hur elever naturligt sökt sig till hundarna och interagerat med dem. Genom hundarna skapades relationer med andra barn och ungdomar. När dessa tillfällen fick så positiva följder ställde vi oss frågan vad en genomtänkt och planerad undervisning av ett utbildat hundteam skulle kunna åstadkomma.

I både Läroplanen för grundskolan (2017a) och grundsärskolan (2017b) går följande att läsa;

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärarens ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former (s. 13; s. 13).

Under tiden vi studerat har vi tyckt oss märka ett större inslag i media gällande hundar i tjänst. Om detta beror på våra egna intressen eller om en ökning verkligen skett har vi inte funnit evidens för. Vi har dock gjort några enkla sökningar i sociala medier där sökorden varit ”hund i skolan”, ”läshund”, ”bokhund”, ”skolhund” samt ”terapihund” och funnit flera grupper med sammanlagt runt 10 000 följare. Dessa grupper har uppstått under det senaste decenniet. En annan indikation på ett ökat antal sociala tjänstehundar är att i Språkinstitutets s.k. nyordlista presenterades år 2012 ordet *läshund*. I senaste Manimalisrapporten (2017) visas att antalet sociala tjänstehundar ökar både i antal och i spridning rent geografiskt inom Sverige. I begreppet sociala tjänstehundar ryms exempelvis terapihundar, bok- och läshundar, skolhundar och besökshundar. Manimalis är en ideell organisation som bildades 1990 vars syfte är att arbeta för att få en större acceptans för djur exempelvis inom skola, omsorg och vård och som ger ut rapporter med djur i fokus. För att få använda sociala tjänstehundar måste en registrering hos jordbruksverket ske. I ett försök att få klara siffror kring en eventuell ökning har vi varit i kontakt med jordbruksverket och en länsstyrelse för att få uppgifter om antalet aktuella registrerade besöksverksamheter. Jordbruksverket beskriver besöksverksamhet bl. a. som något som bedrivs utanför hemmet och där djur tas till människor, exempelvis skola, äldreboende och sjukhem (Jordbruksverket, u.å). Via en av de aktuella länsstyrelserna, kopplade till studiens insamlade empiri, presenterades följande siffror:

- Sedan 2013 har 224 registreringar diarieförts.
- Under 2018 har fram till mars månad, 10 registreringar inkommit.

Länsstyrelsen förmedlade att anmälningar om besöksverksamhet gällande sociala tjänstehundar har ökat de senaste åren. Vidare delgavs att det inte går att utläsa hur många verksamma team det finns. Dessa team måste ansöka om en registrering för varje verksamhet de arbetar inom. Registreringarna särskiljer inte de sociala tjänstehundar som arbetar inom skola från de som är verksamma på exempelvis äldreboenden och sjukhem.

Via studerade rapporter, vetenskapliga artiklar och litteratur har vi ökat vår kunskapsbank inom området djurassisterad pedagogik och då specifikt sociala tjänstehundar. Med vår nyvunna kunskap som grund vill vi studera hur en verksamhet med en social tjänstehund i skolan kan organiseras praktiskt och hur den används för elever i behov av särskilt stöd.

4 Bakgrund

Under denna rubrik klargörs inledningsvis studiens centrala begrepp och gällande grundsärskolan skrivs båda begreppen; grundsärskola och särskola. I nedanstående delar används olika benämningar rörande människor med nedsatt intellektuell förmåga. Detta beroende på hur det skrivs fram i refererad litteratur. Gällande begreppet social tjänstehund används även enbart tjänstehund för att underlätta för läsaren. I definitionen menas att den är utbildad. När ordet hund förekommer menas hundar i allmänhet.

4.1 Skolans och särskolans framväxt

År 1842 beslöts att alla barn skulle gå i skolan vilket medförde att varje socken ålades att hålla med en folkskola (Ahlberg, 2013). Tidigare hade endast barn ur medel- och överklassfamiljer erbjudits undervisning. Den sexåriga folkskolan kom över tid att ta emot allt fler barn ur alla samhällsklasser. Den nya folkskolan kom därmed att benämnas som en ”fattigskola” (Skolverket, 2005).

Skolverksamhetens utveckling kan skildras i tre parallella spår (Skolverket, 2005). De elever som tillgodogjorde sig kunskaperna inom avsatt tid utgjorde huvudspåret. I spår två befann sig elever som av någon anledning krävde utökad tid eller hade svårigheter i skolan. Längden på dessa spår var densamma även om eleverna på spår två vanligtvis inte kom lika långt rent kunskapsmässigt. På det tredje spåret gick elever med funktionshinder i olika former. Längden på detta spår varierade (Skolverket, 2005).

I folkskolestadgan, vilken var styrande, ingick förutom bestämmelser om vad som skulle läras ut, också en så kallad minimikurs för de elever som saknade behövlig intellektuell lämplighet. Kursen innehöll läsning, skrivning, räkning, kristendomskunskap och körsång (Ahlström, 2011). Denna minimikurs utgör enligt Ahlström ursprunget till den svenska specialundervisningen, vilket går att läsa i Skolverkets rapport från 2005. Det första särskoleinternatet startades av ett landsting 1878 i form av en slags institution. Detta följdes av flera (Skolverket, 2005).

Under första hälften av 1900-talet fortlöpte skolans tre spår. Det mindre spåret, minimikursen, avskaffades och hjälpklasser för elever som inte uppfyllde den normala skolans krav startades. Genom vetenskapliga metoder, utvecklade inom medicin och psykologi, ökade differentieringen av eleverna. En sådan metod var intelligenstest som började användas i Sverige på 1920-talet. De efterföljande årens skolutveckling byggdes upp utifrån en exkluderande tanke där elever med bl.a. inlärningsproblem, funktionshinder och koncentrationssvårigheter segregeras i speciella grupper (Skolverket, 2005).

En intention mot en ökad inkludering av elever noterades inom svensk skola efter andra världskriget (Skolverket, 2005). En ny syn på utbildning märktes i samband med införandet av den nioåriga grundskolan 1962. Centralt var att utbildningen styrdes mot att ge eleven en allsidig utveckling, kvar fanns de s.k. specialklasserna. Dock exkluderades fortfarande elever med funktionshinder. För de s.k. bildbara ansvarade landstingen för vård och undervisning medan det låg statliga institutioner att omhänderta barn och ungdomar med omfattande funktionshinder (Skolverket, 2005). Som en följd av detta kom särskolan att bli en egen skolform 1968 (Szönyi & Tidemann, 2011). Dock låg tyngden fortfarande på omsorg och undervisning var sekundärt. I 1969 års läroplan för grundskolan förordades en ökad

integrering av elever med olika funktionshinder. År 1980 kom ytterligare en läroplan för grundskolan i vilken elevens behov blev mer centrala. I den uttrycktes att elevens förutsättningar ska styra skolans arbete och arbetssätt. Intentionen var således att elever i behov av särskilt stöd ska få dessa tillgodosedda inom klassens ram (Skolverket, 2005). I samband med denna läroplan infördes begreppet *En skola för alla* vilket Ahlberg (2013) förklarar som alla elevers rätt till delaktighet i en gemenskap. Begreppet beskrivs som en ledstjärna inom svensk specialpedagogik (Nilholm, 2007b). Huvudmannaskapet för särskolan övergick 1992 från landstingen till kommunerna. I samband med detta riktades ett ökat fokus på skolans kunskapsuppdrag. År 1994 års läroplan var den första som omfattade både grundskola och särskola (Skolverket, 2005).

4.1.1 Styrdokument

Den som arbetar i svensk skola måste förhålla sig till gällande lagar, förordningar, läroplaner och kursplaner, vilka tillsammans utgör skolans *styrdokument*. Inom den obligatoriska skolan finns fyra olika skolformer; grundskola, grundsärskola, specialskola och sameskola, alla med var sin läroplan. Gemensamt för skolformerna är bl. a. elevernas rätt till en elevhälsa. Elevhälsan skall arbeta för en god hälsa och dessutom ge stöd åt elever så att dessa ges möjligheter att nå utbildningens mål. I elevhälsan ska personer ingå som kan bistå med medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska kompetenser (Skolverket, u.å.). De skolformer som denna studie relaterar till är grundskolan och grundsärskolan.

I läroplanerna, vilka behandlar kursplaner med tillhörande kunskapskrav, beskrivs ämnens syfte och centrala innehåll. Inom grundskolan finns 16 ämnen och grundsärskolan har samma indelning, bortsett från främmande språk där endast engelska erbjuds. Inom grundsärskolan finns en inriktning benämnd som *Träningskolan*. Elever inskrivna i den är elever som bedöms inte kunna tillgodogöra sig grundsärskolans ämnen. I träningskolan läser eleven istället fem ämnesområden; estetisk verksamhet, kommunikation, motorik, vardagsaktiviteter samt verklighetsuppfattning (Skolverket, 2017a; Skolverket, 2017b).

4.2 Lärande kopplat till särskilt stöd och utvecklingsstörning

Grunden för allt lärande delas av Illeris (2015) upp i tre dimensioner; innehålls-, drivkrafts-, och samspelsdimensionen. Innehållsdimensionen relaterar till det som eleven lär sig kopplat till skolans styrdokument. Drivkraftsdimensionen handlar om varför eleven lär sig och inbegriper elevens motivation, vilja och känslor. Samspelsdimensionen innefattar kommunikation och samarbete. De tre dimensionerna är starkt sammankopplade och påverkar varandra.

4.2.1 Elever i behov av särskilt stöd

I både Läroplanen för grundskolan (2017a) och grundsärskolan (2017b) går följande att läsa;

En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla (s. 8; s. 2).

För cirka 50 år sedan utvecklades kunskapsområdet specialpedagogik både internationellt och i Sverige. Det centrala inom kunskapsområdet är alla barns rätt, oavsett behov, till bästa tänkbara förutsättningar och utbildning (Björck-Åkesson, 2007). Elever som ofta får ta del av denna pedagogik indelas av Nilholm (2007a) i fyra olika målgrupper:

1. Döva och hörselskadade barn
2. Barn som har en synnedättning eller är blinda
3. Barn i problematiska lärandesituationer
4. Barn med utvecklingsstörning (s. 26)

Nilholm (2007a) benämner dessa grupper som problemgrupper. De två sistnämnda grupperna anges som de kategorier där flest barn i behov av specialpedagogiska insatser befinner sig. Specialpedagogisk verksamhet har genom åren utsatts för både negativ och positiv kritik. Den negativa grundar sig i själva företeelsen av att sortera barn och genom detta dela in dem i olika grupper. I dessa grupper hamnar barn som kan benämnas som "speciella" alltså några som faller utanför det som vanligen betecknas som "normalt". Å andra sidan har dessa grupperingar inneburit att de identifierade eleverna kunnat få ökade resurser och riktade anpassningar. Med detta sätt att se på specialpedagogik lyfts dess positiva effekter fram (Nilholm, 2007a). De övergripande problem som barn inom grupp tre kan ha menar Nilholm (2007a) är, "inlärningsstörning, störning i motoriska färdigheter, kommunikationsstörning, omfattande störningar av utvecklingen (t.ex. autism), uppmärksamhetsbrist samt utmanande beteende" (s.27). Ahlberg (2013) menar att det sällan finns endast en anledning till att elever är i behov av särskilt stöd i skolan. Olika faktorer bidrar i olika grad till att forma den problematik som uppstår. För att få vägledning i elevens svårigheter kan inte specifika problem studeras utan hela elevens situation måste tas i beaktande.

I olika kulturer och i olika tidsepoker har det funnits varierande definitioner av utvecklingsstörning. Gemensamt för dem är att de förhåller sig till en försämrad förmåga att ta till sig och tillgodogöra sig kunskap för den enskilda människan. De vanligaste internationella klassifikationssystemen för utvecklingsstörning som används är ICD-10 och DSM-IV-TR. Världshälsoorganisationen, WHO, har utvecklat det förstnämnda och det andra är framtaget av American Psychiatric Association, APA (Ineland, Molin & Sauer, 2013). Inom båda systemen delas utvecklingsstörningen in i fyra grader (Granlund & Göransson, 2011);

- Grav
- Svår
- Medelsvår
- Lindrig

Det som skiljer klassifikationssystemen åt är gränsvärdena av intelligenskvoter, vanligen benämnda som IQ. För båda gäller att en persons IQ ska hamna under 70 för att hen ska diagnosticeras som utvecklingsstörd och det är gränsvärdena inom respektive grad som skiljer de båda klassifikationssystemen åt (Ineland, Molin & Sauer, 2013).

En *grav* utvecklingsstörning innebär att personen är i ett omfattande och konstant behov av hjälp och stöd och där förmågan att tolka sin omgivning är reducerad. Människor med *svår* utvecklingsstörning utvecklar sällan under sina tidiga uppväxtår någon språklig förmåga. Under skoltiden kan dock en progression ske gällande kommunikativa färdigheter. En person

med *måttlig* utvecklingsstörning förfogar ofta över relativt goda kommunikativa och sociala kunskaper men behöver ett anpassat stöd över tid. En *lindrig* utvecklingsstörning medför så goda kommunikativa och sociala förmågor att individen har potential att leva ett tämligen självständigt vuxenliv (Ineland, Molin & Sauer, 2013).

4.3 Välmående

KASAM, *känsla av sammanhang* är ett begrepp som lanserades av Antonovsky (2005) där nyckelorden utgörs av begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. *Begriplighet* innebär för individen i vilken grad yttre och inre stimuli upplevs som förståelig och nåbar, och om den enskilda människan förmår att ta det till sig och sortera in det i sin värld. En hög känsla av begriplighet medför att individen tror sig kunna förutse vilka stimuli hen kommer att möta. Det oväntade kan hen i de flesta fall sortera och tolka. De resurser individen har att tillgå för att möta stimuli kopplas till *hanterbarhet*, ju större kapacitet som finns, desto lättare blir det att hantera motgångar. Det tredje nyckelordet, *meningsfullhet*, syftar till i vilken utsträckning livet har en känslomässig mening och associeras av Antonovsky (2005) till motivation. Även om livet innebär svårigheter finns det ändå ett värde för människan att med kraft och energi ta sig an dem. Ju högre grad av KASAM en människa lyckas skapa och upprätthålla i sitt liv, desto större chans finns till en god hälsa och välmående.

Szönyi & Söderqvist Dunkers (2015) beskriver en delaktighetsmodell vars syfte är att identifiera och synliggöra barriärer som motverkar delaktighet. Den visar också på stödjande omständigheter i elevens miljö som möjliggör delaktighet i olika aktiviteter. I delaktighetsmodellen ingår sex aspekter; tillhörighet, tillgänglighet, samhandling, erkännande, engagemang och autonomi. Szönyi & Söderqvist Dunkers (2015) poängterar att de sex aspekterna är sammanlänkade och inverkar på varandra. *Tillhörighet* innebär att eleven är inskriven i skolan och tillhör en skolklass, *tillgänglighet* betonar elevens rätt till en lärmiljö som är nåbar för alla och *samhandling* framhåller att man gör något tillsammans. *Erkännande* gäller omgivningens uppfattning av individen i olika aktiviteter, *engagemang* belyser individens egen upplevelse av delaktighet och *autonomi* handlar om inflytande och möjlighet till självbestämmande för den enskilde individen.

4.4 Sociala tjänstehundar

De mest utbredda däggdjursarterna på jorden är människan och hunden vilka går att finna oavsett naturens beskaffenhet. I såväl varma som kalla klimat och i miljöer med stora populationer av människor likväl som glesbefolkade områden finner man hunden i människans närhet (Jensen, 2011).

4.4.1 Hundens domesticering

Jensen (2011) beskriver den förändringsprocess en djurart genomgår i syfte att anpassa sig till människan vilken kallas domesticering. Detta förlopp sträcker sig över många generationer av djur och ett första steg är för människan att tämja dem och göra dem vana vid att vistas i hennes närhet. Den "eurasiska vargen" eller "gråvarg", (Jensen, 2011 s.17) är att betrakta som hundens förfäder. Detta har konstaterats utifrån att alla hundar bär på denna vargarts DNA. Förr antogs domesticeringen enbart vara en process där de mest lämpade djuren utsågs av människan i syfte att tämjans och göras till husdjur. Numera är de flesta forskare eniga om att

hunden delvis domesticerade sig själv. För att få ta del av människans mat och för att få möjlighet till skydd mot olika faror sökte vargen frivilligt människans sällskap. Samtidigt innebar vargens närvaro en ökad trygghet för människan. I samband med att människan blev bofast och utvecklade jordbruket togs en större kontroll av vargen och dess reproduktion. Detta skedde för drygt 10 000 år sedan och var början på relationen människa – hund. Vidare menar Jensen (2011) att det finns tre framträdande karaktärsdrag som är lika för alla de däggdjursarter som domesticerats. De lever alla i flock och är sociala, de är flexibla i sitt val av föda vilket innebär att de inte konkurrerar med människan om hennes näringsmedel samt att de inte lever i permanenta parförhållanden. Alla dessa egenskaper finns representerade hos hunden som var först och mest framgångsrik av dem alla när det gällde att leva i en nära relation med människan. Människans och hundens förflutna är nära sammanvävt då hunden befann sig vid människans sida i brytpunkten mellan nomadlivet och tillvaron som bofast. Hunden hjälpte till att domesticera de husdjur som successivt följde, den blev människans jaktkamrat samt vaktade ägodelar. Under människans resa från jordbrukarsamhället till industrialismen och vidare till det urbana samhället har hunden varit en trogen följeslagare. Människans kontroll av och nära gemenskap med hunden, tros ha haft inverkan på hundens utvecklingstakt rörande tamhet och stresstolerans. Det hormonsystem som styr utvecklingen från barnsligt och valpigt beteende påverkas tämligen lätt av en planmässig uppfödning. Detta kan få till följd att hunden även i vuxen ålder uppskattar lek, både med människor och andra hundar, och behåller sin nyfikenhet och förmåga till anpassning (Jensen, 2011).

4.4.2 Människan och hunden

Under de tusentals år som hunden levt i människans närhet har den domesticerats efter sin förmåga till samarbete och kommunikation. De djur som varit bäst på båda har gynnats i avel. De signaler som ärvts från vargarna har stegvis utvecklats till ett sammansatt och skiftande språk som passar i en samvaro med människan. Jensen (2011) beskriver att forskning pekar på att hundens nedärvda signaler har modifierats så att de kommit att likna det mänskliga språket. Hunden har även utvecklat sin förmåga att läsa och tolka de signaler som används människor emellan. Även det motsatta förhållandet tycks råda, människans intuitiva fallenhet för att förstå hundens signaler har stärkts.

Hunden besitter en stor förmåga att avläsa människans kroppsspråk. De små förändringar i rörelse och kroppshållning som människan visar och som signalerar ett byte av aktivitet, noteras av hunden. Hundens reaktion kan då tolkas av människan som att den faktiskt läser hennes tankar. Så är inte fallet, hundens respons är följden av dess skicklighet att tyda människan. Hunden är den enda djurart som lärt sig att förstå pekning, en distinkt kroppssignal som används i kommunikation människor emellan. Att peka med ögonen genom att snegla eller rikta blicken mot något är ett mer subtilt tecken som även det kan förstås av hunden. Detta beroende på att hunden i sitt samspel med människan söker hennes ögonkontakt (Jensen, 2011). När det gäller människans talade språk hänvisar Jensen (2011) till amerikanska forskare som fastslagit att en tränad hunds ordförråd kan uppgå till ca 160 ord. Om hunden i sin kommunikation med människan kommer i kontakt med ett nytt tecken eller ord, använder den sin redan förvärvade kunskap och söker med hjälp av den förstå och anpassa sig till det nya (Hare, Rosati, Kaminski, Bräuer, Call, & Tomasello, 2010).

Hunden har en inneboende lust att samarbeta med människor. Då en hund ställs inför ett problem som den inte kan lösa på egen hand söker den stöd och hjälp hos människan. Det är en följd av ett systematiskt urval bland de vargar och hundar som bäst svarat på

problemlösningar i samarbete med människan (Jensen, 2011). Även Hare, Brown, Williamson & Tomasello (2002) stödjer detta resonemang och menar att hunden besitter unika förmågor då det gäller att kommunicera med människan. Hundvalpar som är endast några veckor gamla visar att de kan läsa signaler från människan och samspela med henne.

4.4.3 Sociala tjänstehundar i människans tjänst

Jensen (2011) framhåller att hunden är det djur som står människan allra närmast. Mellan människor och hundar kan naturliga band och förtrolighet skapas vilket gör relationen människa hund till något alldeles unikt.

4.4.3.1 Djurassisterad verksamhet

Redan 1792 förekom djurassisterad terapi vid York Retreat i England (Jalongo, Astorino & Bomboy, 2004). Psykiskt sjuka patienter gavs ansvaret att sköta om kaniner och fjäderfän. Djurassisterade verksamheter förekommer idag bl.a. inom sjukhus, skolor och fängelser (Fine, 2006). Dessa verksamheter bygger på den evidens som finns rörande djurs positiva inverkan på människors stress, oro och smärta (Petersson, Uvnäs-Moberg, Nilsson, Gustafson, Hydbring-Sandberg & Handlin, 2017). Vid en metaanalys gällande djurassisterad verksamhet inom ovan nämnda samhällseliga verksamheter visar det sig att just hunden är den djurart som ger störst positiva effekter (Nimer & Lundahl, 2007). Inom djurassisterad verksamhet används olika begrepp såsom AAI, AAA och AAT.

AAI är en förkortning av *Animal Assisted Intervention*, djurassisterad intervention, och begreppet är en övergripande beteckning av AAA och AAT (Fine, 2006; Bert, Camussi, Pieve, Voglino, & Siliquini, 2016).

AAA står för *Animal Assisted Activity*, djurassisterad aktivitet. Jalongo, Astorino och Bomboy (2004) förklarar AAA som en organiserad aktivitet av spontanare slag under kortare perioder. Vidare beskriver de att det är djuret som har huvudrollen och hundföraren för ingen dokumentation rörande aktivitetens resultat.

AAT, *Animal Assisted Therapy*, djurassisterad terapi/pedagogik är tydligare och mer målinriktad än AAA. Planering och arbetets upplägg är individanpassat och kopplat till de för verksamheten gällande styrdokumentet (Friesen, 2010). I en verksamhet där man använder sig av AAT dokumenteras och utvärderas resultaten regelbundet (Fine, 2006).

4.4.3.2 Sociala tjänstehundar - utbildning

Intermountain Therapy Animals är en amerikansk ideell organisation vilken startade läshundsprojektet R.E.A.D. år 1999. R.E.A.D. är en förkortning av Reading Education Assistance Dogs och läshundsprojektet ägde initialt rum i Salt Lake City. Syftet med projektet var att öka barns läskunnighet, intresse för böcker samt att stimulera kommunikation med hjälp av ett utbildat hundteam. Dessa hundteam var och är verksamma i såväl skolor som på bibliotek. Utbildningens upplägg och tanken bakom R.E.A.D. kom att ligga till grund för liknande koncept världen över, såsom i exempelvis Kanada, Storbritannien, Sydafrika, Spanien och Sverige (Intermountain Therapy Animals, u.å.).

Gemensamt för all utbildning av sociala tjänstehundar i Sverige är att hundarna ska genomgå ett lämplighetstest innan utbildningen startar. Hundföraren tillskansar sig en teoretisk grundutbildning för det område teamet ska vara verksamt inom, parallellt med att hen utbildas tillsammans med sin hund. Olika utbildare benämner titlarna hundteamet erhåller efter slutförd utbildning och examen på olika sätt. Exempel på tjänstetitlar är vårdhund, läshund, bokhund, besökshund, terapi- och vårdhund, skolhund, fadderhund och pedagogisk tjänstehund. Flera utbildare har regelbundna tester där hundteamen får uppdatera sina tjänstetitlar för få att behålla dem (Skolan för Pedagogiska Tjänstehundar, u.å; Svenska PedagogHundsInstitutet, u.å; Svenska Terapihundskolan, u.å & Vårdhundskolan, u.å).

4.4.3.3 Säkerhetsaspekter gällande arbete med sociala tjänstehundar

Både Socialstyrelsen (2014) och Sveriges veterinärförbund (2015) i samarbete med bl.a. Astma – och Allergiförbundet har gett ut publikationer som tillhandahåller regler, råd och anvisningar rörande användandet av hundar i vård och omsorg. Socialstyrelsen (2014) lyfter betydelsen av att klargöra syftet med insatsen samt att den följer en fastslagen plan. Tjänstehunden bör ha lämpliga egenskaper och ska tillsammans med sin förare vara utbildad. Regelverket anger att insatsen såväl som resultatet ska dokumenteras, följas upp och utvärderas i syfte att förbättras och utvecklas. Det åligger också den verksamhetsansvarige att uppmärksamma olika aspekter av kvalitet och säkerhet, både vad det gäller människor och tjänstehundar samt att vara insatt i de regler som är styrande gällande arbete med hund.

Publikationen från Sveriges veterinärförbund (2015) ger främst praktisk vägledning kring de eventuella risker, såsom allergier, smittor överförbara mellan människa – hund och fysiska skador som hundar i vård och omsorg kan medföra. Bl.a. beskrivs det hänsynstagande som bör råda med avseende på allergier. Alla hundar producerar allergener som kan ge upphov till allergiska symptom, därmed finns det inga allergifria hundar. Olika hundraser utsöndrar dock olika mängd allergener. Användandet av tjänstehund inom vård och omsorg bör alltid sättas i relation till de eventuella allergirisker och andra negativa följder det kan föra med sig.

Jalongo et al. (2004), Jalongo (2005) och Obrusnikova, Bibik, Cavalier & Manley (2012) framhåller vikten av att grundligt informera alla berörda vid införande och organiserande av en social tjänstehund i samhällsliga verksamheter. Detta för att trygga säkerheten för såväl människor som tjänstehund.

4.5 Centrala begrepp

Centrala begrepp i denna studie är; lärande kopplat till särskilt stöd och utvecklingsstörning, välmående samt social tjänstehund.

5 Syfte och forskningsfrågor

Vi har valt att se på en specifik insats för elever i behov av särskilt stöd. Dessa elever befinner sig i olika skolformer och i olika åldrar men får alla ta del av en liknande pedagogisk åtgärd.

Syftet med studien är att undersöka några lärares och specialpedagogers uppfattningar rörande organisation och användande av sociala tjänstehundar för elever i behov av särskilt stöd, utifrån grund- och grundsärskolans uppdrag.

Till syftesbeskrivningen kopplas följande forskningsfrågor:

- Hur organiseras användandet av en social tjänstehund för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och grundsärskolans uppdrag?
- Hur arbetar en social tjänstehund med elever i behov av särskilt stöd i grund- och grundsärskolan?
- Vilka är lärarnas och specialpedagogernas uppfattningar om hur en social tjänstehund påverkar lärandesituationen för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och grundsärskolans uppdrag?

6 Tidigare forskning och teoriansknytning

Under denna rubrik relateras studiens innehåll utifrån forskningsfrågorna till tidigare forskning, samt till det sociokulturella och relationella perspektivet. Underrubrikerna till 6.1 kopplas till studiens centrala begrepp. Till varje begrepp beskrivs adekvata studier mer ingående. I första skedet söktes studier via databaserna Education Collection, Education Research Complete samt PsycINFO, där sökorden initialt var school, therapy dogs och R.E.A.D. Via de aktuella studiernas referenslistor hittades ytterligare relevant material. Alla använda studier, förutom rapporten publicerad i News in Health (2018), är peer reviewed.

6.1 Tidigare forskning

AAT, djurassisterad pedagogik/terapi, beskrivs som en växande tvärvetenskaplig disciplin med en ökad internationell förståelse för de fördelar som denna insats kan innebära (Jalongo et al., 2004). Friesen (2010) uppger att år 2009 beviljades National Institute of Health, en del av USA:s Department of Health and Human Services, finansiella medel för att undersöka fördelarna i en barn-djur-interaktion. Genom att bygga empiri via forskning är förhoppningen att kunna fastslå eventuella unika vinster gällande djurassisterade program för barns lärande och välmående. I februari 2018 publicerades en rapport av vilka rön som framkommit hittills, i News in Health (National Institutes of Health, u.å.) I rapporten, vilken är en sammanställning av flera studier, beskrivs forskningsfältet människa-djur-interaktion som relativt nytt. Viktigt att ta i beaktande är vem/vilka som kan vara behjälpta av att samspela med ett djur och vilka sorters djur som ger de största och mest positiva effekterna. I flertalet studier påvisades en gynnsam inverkan på människans blodtryck och stresshormonet kortisol, vilka båda sänktes i en interaktion med ett djur. För barn med autism, ADHD och/eller utmanande beteende kan djur bidra till att öka fokus och förbättra det sociala samspelet. Som en avslutning påtalas i rapporten att även om interaktionen mellan djur och människa medför en mängd faktorer som inverkar positivt på människans hälsa, är det inte självklart att ett djur passar för alla.

Friesen (2010) lyfter i sin artikel fram att forskning gjord under de senaste 30 åren visar på att sociala tjänstehundar kan fungera som ett psykologiskt, emotionellt, socialt och fysiskt stöd för barn. Barnen tycks uppfatta tjänstehunden som en kravlös deltagare som står utanför förväntningar och eventuella komplikationer som kan uppstå i relationer människor emellan.

Utifrån studier om djurs positiva påverkan på människor har intresset för AAI, djurassisterad intervention, inom olika samhällsliga verksamheter ökat de senaste decennierna. Svagheter i texter rörande ämnet har noterats och Borrego, Franco, Mediavilla, Pinero, Roldán, & Picabia genomförde en metaanalys 2014. Syftet med deras studie rörande AAI var att klargöra:

- vad och vilka typer av texter som publicerats, samt analys av dess innehåll
- vilka länder som bidrar och vilka språk som används, samt att fastställa var i världen alstren publicerats
- samarbete mellan för området betydelsefulla författare/forskare, samt deras forskningsmetoder
- terminologins användning och vilka ämnen som främst lyfts fram

Forskarna använde sig av databasen PyscINFO och genom denna sökte de på orden *animal* och *assisted*. De kom att använda sig av 228 referenser samlade via nämnda databas. Resultatet av deras studie visar på brister angående texter rörande AAI. Tillförlitligheten runt själva terminologin beskrivs som vag då begreppen förklaras på skilda sätt i olika skrifter. Publikationerna visade sig vara uppsatser, berättelser utifrån egna upplevelser och empiriska studier. Även vetenskapliga artiklar ingick men jämfört med vad man kan förvänta sig utifrån det ökade intresset och den litteratur som givits ut, var dessa få. De studerade även andra genomförda metaanalyser kopplade till samverkan människa-hund och konstaterade att få byggde på empiriska studier. Dock noterades ett undantag, den av Nimer & Lundahl (2007) genomförda metaanalysen, vilken bygger på 49 studier. Nämnda studie handlar om AAT kopplat till barn med autism, barn med utmanande beteenden, välmående samt medicinska problem.

Vidare fastslår Borrego et al. (2014) att det under de senaste två decennierna i medeltal givits ut ca 10 olika artiklar årligen. Två tolkningar utifrån denna relativt låga siffra görs av forskarna; den ena är att trots det mediala intresset har detta inte genererat större forskningsinsatser. Den andra är att forskning har presenterats inom en begränsad läsekrets och genererat en liten påverkan. Vilken tolkning man än väljer blir resultatet att forskning gällande AAI och dess resultat fått en begränsad uppmärksamhet. Forskarna pekar dessutom på att av de artiklar som givits ut under samma tidsperiod är de flesta amerikanska. Därmed är de skrivna på engelska. De fastslår att det endast är fyra olika tidskrifter som står för 25% av publiceringarna. Författarna visar också hur kunniga inom området i hög grad relaterar till varandras studier. Forskarna konstaterar vidare att många kunniga inom fältet ägnar sig åt att skriva böcker i stället för vetenskapliga artiklar. Genom denna snedvridning skapas ett tomrum mellan utgiven litteratur och den vetenskap den torde vila på. Författarna fastslår att mer forskning behövs för att täcka de identifierade brister de kommit fram till i sin studie.

Även Brelsford, Meints, Gee & Pfeffer (2017) söker utifrån det ökade genomslaget att inkludera djur i utbildning för barn, undersöka publikationer som skrivits rörande ämnet. Syftet med deras rapport är att granska forskning relaterad till AAT i lärandesituationer i skolsammanhang. I rapporten görs en sammanställning av 25 studier rörande AAT i klassrum. De olika studierna är fallstudier, studier med kontrollgrupp och undersökningar där de deltagande barnen varit sin egen kontrollgrupp. Alla studier utom en är genomförda under 2000-talet. I 21 av undersökningarna deltog tjänstehundar som pedagogiska verktyg, djuren i de fyra övriga utgjordes av tre marsvin och en kanin. Författarna identifierar just utbildade hundar som det absolut vanligaste djuret som används vid AAT. De slutsatser författarna redovisar i sin sammanställning visar på att AAT i en majoritet av studierna, rapporterades ha en gynnsam inverkan på elevernas lärande, socioemotionella beteende och motoriska träning. Den kritik som författarna riktar mot forskningsfältet i stort berör framför allt de olika

studiernas design. Då metodologin uppfattas som undermålig, tidsomfattningen för insatsen är skiftande och det faktum att kontrollgrupper saknades i de flesta undersökningarna, försvåras möjligheterna till en jämförande utvärdering av AAT i skolsammanhang. Dessutom lyfter författarna behovet av standardiserade mätverktyg för att bedöma de insatser som djuren medverkar i.

Trots den brist på forskningsbaserad evidens som ovanstående metaanalyser lyfter fram har relevanta studier identifierats kopplade till denna studies forskningsfrågor och dess centrala begrepp.

6.1.1 Lärande

Den sociala tjänstehunden kan öka de positiva interaktionerna med läraren då den kan fungera som ett smörjmedel och vara en brygga i lärandesituationer. En av lärarens uppgifter är att bedöma elevers prestationer och en tjänstehunds närvaro tycks ändra maktbalansen genom att den fungerar som en neutral tredje part eller till och med som någon som står på elevens sida (Friesen, 2010).

Jalongo (2005) påtalar den positiva inverkan ett utbildat hundteam har på barn som är i behov av stöd för sin läsutveckling. Lëshundsprojekt som följer R.E.A.D. bygger på att hundteamet har ett nära samarbete med ansvarig lärare. Både hund och hundförare har en för ändamålet gedigen utbildning utifrån ett givet koncept. De arbetar i en till en-situationer med elever. R.E.A.D. rekommenderar 20 minuters läsning en gång i veckan. En sådan insats genererar runt 14 timmars extra högläsning under ett läsår om 40 veckor. Lärarens uppgift är att informera hundföraren om eleven samt att plocka fram för eleven intressanta böcker med lämplig svårighetsgrad. Böckerna presenteras sedan av hundföraren under en av lässtunderna och eleven ges möjlighet att välja en av dem. Hundföraren stöttar eleven i hans läsning exempelvis genom att hjälpa till med svårlästa ord. Tjänstehunden i sin tur agerar som stödjande, rogivande men också aktiv i vissa situationer. Hundföraren ställer frågor på texten och ger uppmaningar via tjänstehunden. I artikeln lyfts läshundens stressreducerande effekter på eleverna fram. Jalongo (2005) skriver vidare om tjänstehundens förmåga att höja barns motivation och vara det verktyg som ibland möjliggör att en elev ens vågar läsa högt. En stund med en läshund hjälper barnet att få ett ökat fokus samt större förståelse för det som läses. Dessutom ökar uthålligheten och lässtunden upplevs som glädjefylld. Vidare beskrivs att forskning visar att elever som behöver stöd i sin läsutveckling omedvetet lär in nya ord när de upplever att de läser ”på sko”. I artikeln beskrivs tre olika lässituationer där barn läste högt; för en jämnårig kamrat, för en vuxen och för en läshund. Vid läsning för läshunden sjönk barnens blodtryck och hjärtfrekvensen gick ner till en normal nivå. Barnen visade dessutom en lägre nivå av oro.

6.1.2 Elever i behov av särskilt stöd

Genom att vara en ”vän” ger hunden en unik form av social support för barn i behov av särskilt stöd (Friesen, 2010). Forskning visar att en hunds närvaro sänker blodtrycket, har en lugnande inverkan på utåtagerande beteenden och minskar ångest och oro samt medicinering av detsamma. Vidare finns evidens för att en hunds närvaro har en större effekt på sänkta stresshormoner jämfört med en vuxen eller en närstående kamrat (Jalongo et al., 2004).

Obrusnikova et al. (2012) beskriver i sin studie utbildade hundars inverkan på barn i behov av särskilt stöd, i detta fall barn inom autismspektrat. Studien genomfördes på en sports club och syftet var att öka barns rörelse och aktivitet. Anläggningen var öppen för barn såväl med som utan funktionsnedsättningar. Bland de barn som var diagnostiserade befann sig de flesta inom autismspektrat. Den beskrivna studien gick ut på att öka specifikt dessa barns rörelse och aktivitet. Under en period bestående av två tillfällen per vecka, en timma per gång, fick fyra barn samverka med var sitt hundteam. Initialt intervjuades barnens vårdnadshavare, samt tilltänkta hundteam. Viktigt var att säkerställa att förutsättningarna för ett deltagande var möjligt och att hundteamen klarade de aktiviteter som var planerade, allt för att trygga såväl barnens som tjänstehundarnas välmående. De genomförda aktiviteterna rymdes inom tre kategorier där barn och hund arbetade mot ett gemensamt mål, barn och hund tävlade mot varandra samt barnet arbetade mot egna mål med hunden som support. Författarna fastslår att framgångsfaktorerna överväger de förebyggande arbetet som behövde verkställas för att nå uppsatta mål.

I en avslutande intervju med vårdnadshavare framhölls de framgångsfaktorer studien påvisar; ökad motivation och glädje, höjt fokus och förmåga att ta instruktioner samt en ökad vilja att interagera med andra. Vårdnadshavare påtalade också en risk när barn inom autismspektrat samarbetar med ett hundteam, fixering vid hunden. Det utvecklades något som kan liknas vid ett ägandebegär och ingen annan fick interagera med "barnets" hund. Författarna beskriver vikten av ett genomtänkt och planerat avslut vid insatser liknande de som studien beskriver. I detta fall bestod avslutet av ett inramat fotografi på hunden som barnet fick och kunde ta med hem.

6.1.3 Barn med utvecklingsstörning

Limond, Bradshaw & Cormack (1997) beskriver en studie vilken ämnar ta reda på hundars effekt på barn med intellektuella funktionsnedsättningar. I studien ingick åtta barn med Downs Syndrom, ett utbildat hundteam, en leksakshund och två leksaker. Människor med Downs Syndrom beskrivs som den mest homogena gruppen med intellektuell funktionsnedsättning, därav valdes dessa barn. Studien utgjordes av sex flickor och två pojkar i åldrarna sju till tolv år, varav endast två hade hundvana hemifrån. Hundteamet bestod av en labrador och dennes förare. Föraren hade i uppgift att uppmuntra barnen till olika aktiviteter med tjänstehunden/leksakshunden. Leksakshunden var en kopia av den levande hunden, hade likadan färg, storlek och halsband. Båda "hundarna" hade tillgång till en hundleksak och hundgodis. De leksaker som fanns placerade i rummet var en lastbil och en låda med leksaksdjur. Studien formulerades utifrån tre kategorier; ögonkontakt, respondering och att ta egna initiativ. När tjänstehunden var med i rummet riktades blicken mer mot den än mot hundföraren, leksakerna och rummet som sådant. Det motsatta rådde när leksakshunden deltog. Barnen initierade verbal kontakt med föraren lika ofta i båda testsituationerna. Dock uppmuntrade tjänstehunden till positiva interaktioner samt ökade barnens fokus på aktiviteten. De blev således inte lika lätt störda av exempelvis ljud och andra föremål.

6.1.4 Välmående

Hunden saknar förmåga att selektera och jämföra och därför möjliggör den en interaktion som är accepterande och kravlös. Den spontana entusiasm som hunden visar för och i socialt samspel kan påverka individens egna sociala beteenden (Friesen, 2010). Nimer & Lundahl

(2007) lyfter i sin metaanalys fram att hunden är det vanligaste djuret inom AAT och också det djur som visar sig ha den största positiva effekten på individens välmående.

Oxytocin är ett hormon som bildas i hypotalamus. Vid beröring utsöndras det både hos människor och djur och bidrar till en känsla av lugn och ro. Hormonet sänker därmed stressnivåer, blodtryck samt hjärtfrekvens och dessutom upplevs smärta i lägre grad (Petersson et al., 2017). Vidare redogör Petersson et al. (2017) för oxytocinets verkan som ett kitt mellan människan och dess närstående. Nämnda närstående kan vara såväl människor som djur. Persson, Trotter, Béteky, Roth och Jensen (2017) beskriver olika typer av sinnesceller, s.k. receptorer, som är kopplade till oxytocinet. Dessa receptorer finns naturligt i skiftande variationer hos individer och ger upphov till olika påverkansgrad av hormonet.

I Sverige har det gjorts studier rörande dessa receptorer och oxytocin. Persson et al. (2017) har i sin studie sökt evidens för oxytocinets påverkan på människa och hund, samt dess inverkan på interaktion dem emellan. I studien ingick 60 golden retrievers och deras ägare samt en grupp om 21 nordiska vargar. Innan försöken topsades hundarna på insidan av kinden så att forskarna fick fram DNA. Hundarna fick därefter i uppgift att lära sig att ta godis ur en burk med lock och när de kunde detta förseglades locket. Försöket genomfördes under två tillfällen med förseglade lock. Vid ena tillfället fick hunden en dos oxytocinspray i nosen och vid andra tillfället endast en spraydos av saltlösning. Testledarna studerade interaktionen mellan hund och människa vid de båda tillfällena och hur hunden agerade då den inte själv kunde öppna locket. Forskarna ville studera hur receptorerna kodade oxytocinpåslaget och vilken inverkan detta hade på interaktionen mellan hunden och dess ägare. De kom fram till att hundar med en speciell gen reagerade kraftigare på oxytocinpåslaget, vilket medförde att dessa hundar snabbare och mer intensivt sökte kontakt och hjälp med och av sina ägare.

Även gruppen med vargar topsades och DNA visade att dessa olika typer av receptorer förekommer naturligt inom vargstammen (Petersson et al., 2017). Det är troligen dessa naturliga variationer som har haft en stor inverkan på den tidigare beskrivna domesticeringen av hunden (Persson et al., 2017). Forskarna menar också att människor har liknande variationer i genbanken kopplade till hormonsystemet och att studier av detta slag kan bidra till mer information om oss människor (Petersson et al., 2017).

6.1.5 Delaktighet

Forskning kring sociala tjänstehundars användning indikerar att närvaron av en utbildad hund kan bidra till inkludering (Jalongo et al. 2004). I artikeln beskrivs bl. a. en studie gjord av Katcher gällande samvaron mellan kamrater. För en elev utan funktionsnedsättning var sannolikheten 10 gånger större att hen skulle komma att interagera med en elev med funktionsnedsättning, om denne hade sällskap av en tjänstehund.

Newlin (2004) beskriver i sin studie hur läshundar motiverar elevers läsning, stärker deras självförtroende och bidrar till ökad delaktighet. Initialt omfattade studien 15 elever i årskurs 1 och 2 vilka läste under den förväntade nivån och därför behövde ett extra stöd. Eleverna fick kontinuerligt under läsåret läsa en gång/vecka i 20-minuterspass för ett utbildat hundteam bestående av en förare och en hund. Föraren hade ett nära samarbete med skolans speciallärare. Hen gav stöd och utbildning beträffande elevers läsprocess, uttal av ord och formulerandet av stödfrågor kopplat till böckernas innehåll. Flertalet av eleverna ökade sin läsförmåga och befann sig vid läsårets slut två-tre nivåer över den för årskursen förväntade

läskapaciteten. De stora framstegen och den förbättrade läsförmågan medförde också ett ökat självförtroende hos berörda elever. Flera av dem blev faddrar till andra elever som behövde stöd i sin läsning. Fadderskapet innebar bl. a. att hjälpa dessa elever vid besök i skolbiblioteket genom att introducera egenlästa böcker samt presentera och knyta kontakt med hundteamen. Insatsen fick en så stor genomslagskraft och blev så populär att skolans alla elever, oavsett nivå gällande läsförmåga, erbjöds att få delta i projektet kommande läsår.

6.1.6 Sociala tjänstehundar - säkerhetsaspekter

Bert et al. (2016) ger i sin metaanalys exempel på säkerhetsaspekter som behöver övervägas och planeras för, gällande införandet av sociala tjänstehundar. Viktigt är att de är utvalda och anpassade för ändamålet och för sitt uppdrag. Vidare konstaterar författarna att anvisningar kring de mänskliga säkerhetsaspekterna är likartade och beskrivs i alla studier, dock märks stora skillnader i hur tjänstehundens trygghet och skydd uppmärksammas. Säkerställandet av tjänstehundens välmående saknas i flertalet studier. Dock påtalar Friesen (2010) vikten av att hänsyn behöver tas även till hundens behov. Tillgång till vatten, en egen fredad plats och regelbunden rastning är nödvändigt för hunden. Tjänstehunden och barnet ska aldrig lämnas ensamma och som förare är det viktigt att uppmärksamma eventuella stressymptom hos tjänstehunden. För att undvika en överansträngning hos tjänstehunden lyfter Jalongo (2005) betydelsen av att tidsmässigt schemalägga dess arbetspass. En tjänstehund bör inte arbeta mer än i pass om en och en halv timma i sträck. Författaren rekommenderar därefter en rast utomhus på minst 15 min. För att alla parter ska få struktur i arbetet tillsammans, menar Jalongo (2005) att det ska det finnas tydliga rutiner.

En av de vanligaste orsakerna till oro angående sociala tjänstehundar uppges av Jalongo et al. (2004) vara zoonoser, dvs sjukdomar som är överförbara från djur till människa. För att minimera risken för att tjänstehunden eventuellt skulle kunna vara en smittbärande gentemot människan, lyfter författarna i sin studie fram vikten av en god hygien. Viktigt är att inför och efter stunden med tjänstehunden noga tvätta händer, om möjligt använda utbytbara dynor och kuddar alternativt regelbundet tvätta textilier. I de utrymmen som används bör städning ske oftare än i övriga och dessutom dokumenteras via speciella protokoll. Även tjänstehundens hygien berörs och då framhålls betydelsen av en nybadad och välansad päls för att minimera risken för allergener. Även undervisning i speciella lokaler eller utomhus ges som förslag för att underlätta för allergiker. Bert et al. (2016) skriver fram att tjänstehunden bör genomgå regelbundna veterinärbesök en gång/år.

Jalongo et al. (2004) lyfter de kulturella skillnader som finns mellan människor som en problematik vid införandet av sociala tjänstehundar. Vissa kulturer uppfattar kontakter med hundar som oönskade då dessa anses vara orena djur. Författarna menar att det är viktigt att möta vårdnadshavare på ett respektfullt sätt och på så sätt öppna upp för möjligheter att mötas och skapa en ömsesidig förståelse. Även om inte hunden inom alla civilisationer uppfattas som ett djur i människans tjänst är det av vikt att försöka få vårdnadshavare att ha ett öppet sinne och vara lyhörd inför sitt barn. Delar inte vårdnadshavaren barnets entusiasm inför kontakten med tjänstehunden är det ändå önskvärt att arbeta för att möjliggöra en stödinsats som innefattar en utbildad hund.

För ett barn som har byggt upp en hundrädsla är det betydelsefullt att få närma sig tjänstehunden på sina egna villkor. Att som hundförare praktiskt visa hur närmandet till den

kan ske och att ge barnet instruktioner i hur hen ska bemöta tjänstehunden, bidrar till att minska barnets eventuella ängslan och oro (Jalongo et al., 2004).

6.2 Sociokulturellt perspektiv

Kunskapssynen i studien kopplas till det sociokulturella perspektivet. Alexandersson (2011) beskriver lärandet inom detta perspektiv som ett situerat lärande. Med detta menas att människan är en aktivt handlande person och kunskap uppstår i samverkan med andra när eleven strävar mot ett visst mål (Alexandersson, 2011). Inom perspektivet finns centrala begrepp som kommunikation, redskap och verktyg genom vilka människan försöker förstå och agera i och med sin omvärld. Dessa är de resurser, språkliga, intellektuella eller fysiska, som människan har tillgång till och som ger hen möjlighet och stöd i att ta sig an sin omvärld. De fysiska redskap och verktyg som finns i människans miljö benämns som *artefakter* (Säljö, 2014).

En stor tänkare inom det sociokulturella perspektivet är Lev Vygotskij, en rysk utvecklingsteoretiker. Vygotskij framhåller att lärande sker i samhandling. Båda parter måste i mötet vara kreativa och aktiva. Interaktionen mellan parterna är således en förutsättning för utveckling. Vygotskij framhåller lärarens betydelse i själva lärandeprocessen samt den sociala miljön eleven ingår i. Dessa aspekter avgör huruvida elevens handlingar och samspelsmöjligheter utvecklas. En aktiv lärare, en aktiv elev och en aktiv miljö skapar goda förutsättningar för ett lärande (Alexandersson, 2011). Från Vygotskij kommer begreppet *den proximala utvecklingszonen*. Begreppet förklaras som att det är inom denna zon kunskap och utveckling skapas när eleven utmanas så att hen kan öka sin kunskap och höja sin kompetens. Eleven behöver hjälp och stöttning att nå sin fulla utvecklingspotential (Skolverket, 2014). Ahlberg (2013) benämner stöttning som *scaffolding*, vilken för eleven skapar struktur och förutsättningar för lärande. Vygotskij ser på människan som en individ i ständig utveckling och förändring. I stunder där samspel uppstår tar människan till sig kunskaper från den man samspelar med, benämnt som *appropriering*. Således är människan med och skapar sin egen utveckling utifrån den kontext som miljö och samspel erbjuder. Centralt inom perspektivet är att förstå den koppling som finns mellan ett sammanhang och en enskild gärning (Säljö, 2000).

Många begrepp hämtade från det sociokulturella perspektivet har haft stor genomslagskraft inom svensk skola vars styrdokument till övervägande del är utformade utifrån perspektivets syn på kunskap och lärande (Skolverket, 2014).

6.3 Relationellt perspektiv

Gällande pedagogik och specialpedagogik utgår studien från det relationella perspektivet. Perspektivet har sin utgångspunkt i teorier som knyter an till sociologi och pedagogik och är sprunget ur handikappforskningen. I Sverige och övriga Norden lanserades det under 1960- och 70-talen. Inom perspektivet ses en funktionsnedsättning inte som en egenskap hos den enskilda individen. Vid skolproblem söks svaret i mötet med eleven och den kringliggande miljön och perspektivet framhåller att eleven *är* i svårigheter. Skolproblem lyfts fram och studeras utifrån fyra olika nivåer; individ-, grupp-, skol-, och samhällsnivå. Genom att se en problematik på olika nivåer söker man inte enkla orsakssammanhang utan avser att finna stödjande åtgärder på olika plan (Ahlberg, 2013). Skolan som organisation kan här använda sig av sitt frirum och skapa möjlighet för lärarna att själva utforma åtgärderna, bottom-up

(Berg, 2003). Sett utifrån ett skolproblem blir således alla inblandade vuxna ansvariga för att upprätta och genomföra stödjande åtgärder. Fokus läggs på relation och interaktion och de specialpedagogiska åtgärder som kommer i fråga kopplas till den ordinarie undervisningen och ämnar ge eleven stöd som integrerar och inkluderar (Ahlberg, 2013).

7 Metod

Under denna rubrik presenteras studiens metodval. Studien bygger på en kvalitativ forskningsansats med hermeneutiken som tolkningsredskap. I samband med beskrivningen av urvalsmetoden visas i en tabell kopplingarna mellan kommuner, skolor, respondenter, elever och tjänstehundar (tabell 1). Insamlandet av data har skett via intervjuer. All empiri bygger på genomförda semistrukturerade intervjuer vilka föregåtts av observationer i respondenternas vardag. Analysprocessen med transkribering och bearbetning har följt hermeneutikens tanke i det att utvecklingsgången har pendlat mellan helhet och delar (tabell 2). Slutligen lyfts etiska överväganden, validitet, reliabilitet, tillförlitlighet samt generaliserbarhet.

7.1 Hermeneutik

I en kvalitativ studie betonas ord snarare än mängd insamlade data samt att respondenters olika uppfattningar lyfts fram. Forskningen bedrivs i det studerades direkta närhet. Denna studie bygger på en kvalitativ metod med intervjuer, vilka föregåtts av observationer, som verktyg för att samla in material. Därmed är hermeneutikens tolkning att föredra. Valet av hermeneutiken som ansats gjordes utifrån en önskan om att skapa en helhetsförståelse utifrån studiens forskningsfrågor. Kvale & Brinkman (2015) förklarar begreppet den hermeneutiska cirkeln som en oavbruten rörelse mellan helhet och delar, där tolkning av helheten och delarna relateras till varandra. Genom denna rörelse fördjupas förståelsen av det som beforskas. Ödman (2007) beskriver att en av hermeneutikens främsta uppgifter är att "få skilda förståelsehorisonter att mötas och förenas" (s. 11). En förståelsehorisont gör inga anspråk på att vara allmängiltig utan visar på en möjlig tolkning. Den bakomliggande tanken med hermeneutiken är att tolka och förstå samt att aldrig tvinga sig på. I en tolkningssituation har forskaren alltid ett visst mått av förförståelse. Denna kopplat till en given tid och plats och att forskaren vistas i verkligheten utgör tillsammans grunden för tolkningen (Ödman, 2007). Ödman (2007) lyfter också att samtal i hermeneutisk anda måste genomföras utifrån samma förutsättningar för att generera en djupare förståelse. Ödman (2007) menar vidare att en analys tar sin början, utan någon egentlig plan, utifrån de delar som empirin består av. Dessa delar fogas under analysens gång samman till helheter. Fortsättningsvis menar författaren att tolkning är något som sker då människans förmåga att förstå inte är tillräcklig. Den hermeneutiska tolkningsprocessen pendlar mellan att studera del och helhet. Kontexten har en avgörande betydelse då det gäller att tyda och förstå. Just tolkning är hermeneutikens främsta analysredskap. Den som genomför en studie kan inte helt ställa sig utanför i beskrivningar av verkligheten. Därmed är det av stor vikt att tolkningar grundas på kunskande och erfarenhet. Inom hermeneutiken är det önskvärt att forskarna besitter en viss kunskap om fenomenen som tolkas (Ödman, 2007). För att skapa tyngd och bärighet i resultatframskrivningen har vi sökt och läst adekvat litteratur och forskning. Artiklarna delades upp och efter inläsning presenterades innehållet för varandra.

7.2 Urval

Intervjupersonerna i studien är resultatet av ett så kallat snöbollsurval, ett urval som ibland används inom kvalitativ forskning (Bryman, 2011). Denna urvalsmetod förklaras av Bryman

(2011) som ett urval där en kontakt med en respondent i sin tur genererar ytterligare kontakter.

Sökandet av deltagare för studien startade med upprop i sociala medier i grupper för specialpedagogik. Uppropen fick god respons och kom att landa i besök i skolverksamheter i fyra kommuner. Dessa kommuner finns i södra och västra Sverige inom en radie av 20 mil från vår hemort. I kommun B genomfördes tre intervjuer och i kommunerna A, C och D en vardera (tabell 1). Antalet intervjuer med tillhörande observationer uppfattades som ett lämpligt antal utifrån rådande premisser gällande den tid som funnits till förfogande samt ekonomiska aspekter.

För att garantera anonymitet och underlätta bearbetning av insamlade data sammanfördes kommun, skola, respondent, elev och tjänstehund enligt tabell 1. Stukát (2011) menar att för att få en flerdimensionell bild av det som beforskats, en större kännedom och en klarare insikt bör forskaren ge en gedigen information rörande sitt studerade område. Sådan information kan exempelvis vara en kommuns storlek eller en respondents utbildningsnivå. Av de sex respondenterna var fyra examinerade lärare med flera års lärarerfarenhet inom spannet F-9 och två var legitimerade specialpedagoger. De fyra lärarna var tillika utbildade och diplomerade hundförare. Alla elever som deltog i studien befann sig inom problemgrupp 3 och 4 (Nilholm, 2007a, s. 26).

Tabell 1

Information om kommuner, skolor, respondenter, elever och hundar

<u>KOMMUNER;</u>	<u>SKOLOR;</u>	<u>RESPONDENTER;</u>	<u>ELEVER;</u>	<u>TJÄNSTEHUNDAR;</u>
<u>Kommun A;</u> ca. 6000 inv.	<u>Skola A;</u> särskola F-6	<u>Lärare A1;</u> utbildad hundförare	<u>Elev A1;</u> träningsskola problemgrupp 4* <u>Elev A2;</u> grundsärskola problemgrupp 4* <u>Elev A3;</u> träningsskola problemgrupp 4*	<u>Hund A1;</u> 4 år pedagogisk tjänstehund
<u>Kommun B;</u> ca. 20 000 inv.	<u>Skola B;</u> grundskola F-9	<u>Lärare B1;</u> utbildad hundförare <u>Specialpedagog B2</u> <u>Specialpedagog B3</u>	<u>Elev B1;</u> grundskola problemgrupp 3* <u>Elev B2;</u> grundskola problemgrupp 3*	<u>Hund B1;</u> 7 år bokhund <u>Hund B2;</u> 5 år bokhund
<u>Kommun C;</u> ca. 28 000 inv.	<u>Skola C;</u> grundskola F-6	<u>Lärare C1;</u> utbildad hundförare	<u>Elev C1;</u> grundskola problemgrupp 3*	<u>Hund C1;</u> 5 år vårdhund & läshund

			observerad i hemmiljö	
Kommun D; ca. 32 000 inv.	Skola D; grundskola F-6	Lärare D1; utbildad hundförare	Elev D1; grundskola problemgrupp 3* ej observerad	Hund D1; 6 år pedagoghund Hund D2; 4 år pedagoghund under utbildning

*)problemgrupp 3 (barn i problematiska lärandesituationer), problemgrupp 4 (barn med utvecklingsstörning)

7.3 Genomförande av intervjuer

I syfte att upptäcka så mycket som möjligt kan forskare använda sig av triangulering. Bryman (2011) beskriver forskningsstrategin som en metod där två eller flera tillvägagångssätt används vid studier av sociala företeelser. Sådana metoder kan exempelvis vara intervjuer, observationer, dokumentanalys och samtal. I vår studie har vi använt oss av triangulering där insamlandet av data skett via intervjuer med stöd av deltagande observationer. Fangen (2005) förklarar att deltagande observationer hjälper forskaren att ställa frågor som bättre klargör det som studeras.

Den insamlade empirin bygger på intervjuerna. Observationerna hade två syften, dels att få en bild av den miljö respondenterna vanligtvis verkar i, dels att bidra till en utveckling av intervjufrågorna. Fangen (2005) poängterar att just deltagande observationer är lämpliga att använda kombinerat med intervjuer. Att filma under observationerna valdes bort, då en sådan inspelning genererar en stark inverkan på de personer som studeras (Fangen, 2005). Båda deltog under alla observationer och arbetet delades upp; en studerade utifrån frågeguiden medan den andra förde mer öppna anteckningar i form av stickord (Björndal, 2005) i en tankekarta. Genom detta förfarande skapades goda förutsättningar för att få ut så mycket som möjligt av de kommande intervjuerna. Studiens observationer genomfördes i olika miljöer; fem av dem i skolverksamheter och en i en elevs hem. När deltagande observationer äger rum i en privat sfär är det av stor vikt att insamlad information behandlas med största varlighet (Fangen, 2005).

För att få en inblick i vad intervjupersonen uppfattar vara betydelsefullt och relevant, är det i kvalitativa intervjuer angeläget att låta frågor och svar röra sig i olika riktningar (Bryman, 2011). För att förstå det implicita budskapet kan intervjuaren behöva ställa klargörande frågor för att försäkra sig om att svaren tolkats rätt (Kvale & Brinkman, 2014). Bryman (2011) beskriver vidare att i en semistrukturerad intervju med intervjuguide ges respondenten möjlighet att fritt och självständigt kunna formulera svaren. Den semistrukturerade intervjuformen möjliggör för intervjuaren att ställa följdfrågor utifrån de beskrivningar och svar som respondenten ger (Stukat, 2011). Studiens forskningsfrågor ska ligga till grund för utformningen av intervjuguiden. Utifrån dessa parametrar valdes den semistrukturerade intervjuformen.

Då kontakt med lärarna hade etablerats sändes missivbrev (bilaga 1) via mail. I fem av sex fall genomfördes intervjuerna i arbets-/konferensrum på respektive skola. Den återstående ägde rum på en restaurang då den observation som låg till grund för intervjun genomfördes i elevens hem. Bryman (2011) lyfter betydelsen av att intervjuerna sker i en ostörd och lugn miljö. Arbets-/konferensrummen var utvalda och förbokade av respondenterna och därmed en för dem trygg plats. Även restaurangen var vald av läraren i det att hemmiljön inte ansågs som en lämplig plats att samtala på. Under hela intervjun var vi restaurangens enda gäster och satt avskilt. Inför intervjuerna hade respondenterna, i mailkontakt, fått ta del av intervjuguiden (bilaga 2). Frågorna i densamma var formulerade med koppling till studiens forskningsfrågor.

Varje intervju inleddes med en kort presentation av oss, studiens övergripande syfte samt information kring de etiska forskningsprinciperna (Vetenskapsrådet, 2011). De sex intervjuernas längd varierade mellan 30 till 60 minuter och genomfördes av oss båda. En antecknade respondentens svar utifrån frågorna i intervjuguiden medan den andra nedtecknade minnesanteckningar i form av stickord (Björndal, 2005) i en tankekarta. Alla intervjuer spelades in via mobila enheter, detta för att säkerställa att både vad som sades och hur det sades återgavs på ett korrekt sätt (Bryman, 2011).

7.4 Transkribering, bearbetning och analys av material

Bearbetningen påbörjades genom att de inspelade intervjuerna avlyssnades gemensamt i direkt anslutning till genomförandet. Parallellt med denna avlyssning studerades de anteckningar som förts under respektive intervju. I samband med detta påbörjades också arbetet med analysen vilken fortgick kontinuerligt under hela bearbetningsproceduren. Att låta analysen pågå fortlöpande under hela processen menar Bryman (2011) öppnar upp för möjligheten, att som forskare notera och ta till sig olika teman som kan synliggöras under intervjuerna. Kvale & Brinkman (2014) menar att en god teoretisk kunskap om undersökningsområdet, tillsammans med väl genomtänkta frågor i kombination med återupprepade genomläsningar av intervjuerna, möjliggör upptäckande av intressanta och relevanta teman.

Därefter skedde en uppdelning av transkriberingen som vi tog oss an var och en för sig. De delar av intervjun vilka uppfattades som relevanta för studien transkriberades. I samband med det kontrollerades att värdefull information inte gick förlorad (Stukat, 2011).

Transkriberingarna lästes av båda tillsammans där vi sökte identifiera, ringa in och tolka de mönster som utkristalliserats under den påbörjade analysen. Under den första genomläsningen av transkriberingen synliggjordes det relationella perspektivets fyra nivåer, individ-, grupp-, skol-, och samhällsnivå (Ahlberg 2013). En färg kopplades samman till vardera nivån. Vid nästa genomläsning av transkriberingarna färgmarkerades delar av texterna utifrån den nivå de associerades till, med hjälp av post it-lappar. På detta sätt skapades en överblick över empirin i det att vi fick en bild av den mängd transkribering som länkats till varje nivå. När all transkribering sorterats söktes kopplingar mellan de olika nivåerna och forskningsfrågorna. Till samhälls- och skolvåren knöts forskningsfrågan: "Hur organiseras användandet av en social tjänstehund för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?". Grupp- och skolnivån knöts till forskningsfrågan: "Hur arbetar en social tjänstehund med elever i behov av särskilt stöd i grund- och särskolan?". Transkriberingarna samlades under individnivån samman och knöts till sista forskningsfrågan: "Vilka är lärarnas och specialpedagogernas uppfattningar om hur en social tjänstehund påverkar lärandesituationen för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?". Utifrån denna

samlade översikt av empirin formulerades tre teman. Nästa steg blev att återigen gå igenom all insamlad data under respektive tema i syfte att söka organisera denna ytterligare. I samband med detta utkristalliserades två underrubriker kopplade till varje övergripande tema (tabell 2).

Tabell 2

Tematisering av transkriberat material

<u>Nivåer:</u>	<u>Samhälls- och skolnivå</u>	<u>Gruppnivå</u>	<u>Individnivå</u>
Forskningsfrågor:	”Hur organiseras användandet av en social tjänstehund för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?”	”Hur arbetar en social tjänstehund med elever i behov av särskilt stöd i grund- och särskolan?”	”Vilka är lärarnas och specialpedagogernas uppfattningar om hur en social tjänstehund påverkar lärandesituationen för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?”
Teman:	Organisation rörande sociala tjänstehundar i skolverksamheter.	Pedagogiskt arbete med sociala tjänstehundar.	Respondenternas uppfattningar om sociala tjänstehundars påverkan i lärandesituationer.
Underrubriker:	<i>Förvaltning</i> <i>Skola</i>	<i>Rutiner och upplägg för läraren/hund- föraren</i> <i>Rutiner och upplägg rörande social tjänstehund</i>	<i>Lärande</i> <i>Välmående</i>

Den insamlade empirin bearbetades och analyserades utifrån den kontext som skapades under och efter intervjuerna. Utifrån hermeneutikens beskrivning av tolkningsprocessen som en pendling mellan helhet och delar, utgick analysprocessen från helheten i transkriberingarna. Med hjälp av färgmarkörer benades helheten ut till delar, vilka sedan sorterades inom nivåerna. Nivåerna kopplades samman med forskningsfrågorna och bildade lämpliga teman. Till sist sammanfogades transkriberingarna till nya helheter under respektive underrubrik. Analysen tar därmed avstamp i hermeneutikens tolkningsprocess.

7.5 Etiska överväganden

Studiens etiska aspekter vilar på de fyra krav som Vetenskapsrådet (2011) kopplar samman med god forskningssed. Respondenterna och de elever som ingick i studien fick i god tid via missivbrev (bilaga 1 & 3) ta del av de etiska riktlinjerna och kraven som svarar mot det grundläggande individskyddet inom forskning. För de elever som var i behov av bildstöd konstruerades ett sådant (bilaga 4). Då alla deltagande barn var under 18 år fick även deras

vårdnadshavare missivbrev (bilaga 5) samt samtyckesblankett (bilaga 6). Vetenskapsrådets (2011) fyra krav är:

1. Informationskravet; som innebär att respondenter, elever och vårdnadshavare innan observationer och intervjuer informeras om studiens syfte och tillvägagångssätt.
2. Samtyckeskravet; upplyser om att deltagandet i studien är frivilligt och kan närsomhelst avbrytas.
3. Konfidentialitetskravet; informerar deltagarna om att de garanteras anonymitet och att den insamlade empirin endast kommer att användas i studien. All data behandlas konfidentiellt.
4. Nyttjandekravet; som förklarar att all uppsamlad information som inhämtas uteslutande kommer att användas för studiens syfte.

7.6 Validitet och reliabilitet

Validiteten hos en studie utgår ifrån hur väl dess forskningsfrågor besvaras och om den visar på det som är tänkt att lyftas fram (Byström & Byström, 2011). Bryman (2011) menar att den bedömning som görs gällande hur väl konklusionerna i en undersökning kan kopplas samman, påverkar validiteten. En hög validitet innebär enligt Byström & Byström (2011) att valda mätinstrument således mäter det som avses att mätas. Begreppet reliabilitet beskrivs av Byström & Byström (2011) som noggrannheten i en studies mätningar. Vid en hög reliabilitet ska resultaten bli desamma om undersökningen genomförs på nytt med samma mätmetoder och oberoende av vem som utför den. Det innebär också att studien är pålitlig och upprepningsbar (Bryman, 2011). Både validitet och reliabilitet kopplas samman med att mäta och Bryman (2011) framhåller att just mätning inte är av största vikt för kvalitativa forskare. Istället lyfter författaren termer som tillförlitlighet och äkthet, vilka hämtas från Guba & Lincoln, som viktiga i en kvalitativ studie.

7.7 Tillförlitlighet

Tillförlitlighet och äkthet nämns som alternativa kriterier gällande bedömning av kvalitativa studier. Tillförlitligheten delas in i fyra delkriterier; ”trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt en möjlighet att styrka och konfirmera” (Bryman, 2011, s. 354). Anledningen till ett behov av andra bedömningsverktyg, är att användandet av validitet och reliabilitet förutsätter att endast en och ovillkorlig uppfattning av den sociala verkligheten är möjlig att uppnå. Så är inte fallet gällande kvalitativa studier, där kan den sociala realiteten beskrivas på flera sätt.

Kvale och Brinkman (2014) pekar på betydelsen av att forskaren ska vara kritisk till sitt eget arbete samt att under forskningsprocessen löpande kontrollera validiteten. Då studien har en kvalitativ ansats har vi bemödat oss om att säkerställa tillförlitligheten. Detta genom att utföra undersökningen enligt gällande riktlinjer, begagna adekvata och initierade källor samt att tillämpa relevanta metoder för insamling av empiri. Som en motsvarighet till reliabilitet nämns pålitlighet (Bryman, 2011). Pålitligheten stärks genom ett undersökande synsätt, vilket sker genom en tillförsäkran om att forskningsprocessens alla delar beskrivs fullständigt och transparent. För att säkerställa pålitligheten i studien har vi vinnlagt oss om att grundligt och

noggrant skriva fram dess problemformulering, urval och beskrivning av respondenter samt tillvägagångssätt vid insamlande, bearbetning och analys. Två kollegor har gjort en trovärdighetsbedömning då de fått ta del av transkribering och analysprocess. I steg ett studerade de våra färgkodade transkriberingar och deras placeringar under respektive nivå. I nästa steg ventilerades de olika temans rubriksättningar med tillhörande underrubriker. Deras uppfattningar överensstämde med våra tolkningar och detta stärkte oss i det fortsatta arbetet med analysen.

7.8 Generaliserbarhet

De forskningsresultat som framkommer utifrån kvalitativa studier är ofta svåra att generalisera menar kritikerna (Bryman, 2011). Resultaten är bundna till den kontext i vilken undersökningen genomfördes och därmed inte självklart överförbara till ett annat sammanhang. Generaliserbarheten bör istället sättas i relation till kvalitén på de teoretiska slutsatser som formuleras utifrån de kvalitativa data som samlats in. Stukát (2011) lyfter fram att det viktigaste i en kvalitativ studie är att tolka och förstå de resultat som kommer fram, inte att generalisera. De resultat som presenteras i studien återger endast de sex respondenternas verklighet och erfarenhet. Därmed görs inga anspråk på att ge en fullständig och allmängiltig beskrivning utifrån studiens resultat. Stukát (2011) menar vidare att en viss grad av generaliserbarhet kan uppnås om flera personer oberoende av varandra, uppfattat samma sak, det gör resultatet mer trovärdigt. Detta kan exempelvis åstadkommas om våra resultat visar detsamma som i de av oss lästa forskningsrapporterna.

8 Resultat

Under denna rubrik presenteras resultatet från de genomförda intervjuerna utifrån de teman med underrubriker som visas i tabell 2. Vid framskrivandet av resultatet används ordet respondenter om båda yrkeskategorierna, i annat fall används lärare respektive specialpedagoger. I citaten har namn på elever såväl som tjänstehundar tagits bort för att skydda anonymiteten. Dessa har ersatts med hen och XXX.

8.1 Organisation rörande sociala tjänstehundar i skolverksamheter

8.1.1 Förvaltning

Alla respondenter betonar vikten av stöd från respektive förvaltning och skolledning. Insatsen med tjänstehunden ska vara sanktionerad från högsta chef. För ett lyckat resultat poängteras betydelsen av en tydlig och upplysande information. Samtliga intervjuade berättar att det på respektive kommuns hemsida går att läsa om hundteamens arbete. En lärare beskriver samarbetet med förvaltningen som mycket gott och att hen upplever sig ha ett stort stöd gällande sin och tjänstehundens insats. Specialpedagogerna uttrycker en önskan om att få utöka verksamheten med exempelvis mobila team, där tanken är att flera skolor ska få ta del av hundteamens arbete. Detta utifrån att lärare på andra skolor i kommunen vill ha tillgång till insatsen. En svårighet som specialpedagogerna B2 och B3 anger är att politiken efterfrågar siffror på positiva effekter ”politiker, förvaltning och chefer och allting vill ha resultat vi ser det men har svårt att visa det”.

Samtliga respondenter beskriver hur viktigt det är att använda välutbildade och diplomerade hundteam. Tre av fyra lärare har inte bekostat sin hundteamsutbildning själva. Förvaltning och skola har tillåtit och skapat möjligheter för dem att genomföra sina praktiktimmor inom respektive verksamhet. En lärare uttrycker styrkan i att ha en lärarutbildning i kombination med att vara utbildad hundförare, ”det blir en annan tyngd i att man har den pedagogiska utbildningen”.

En lärare återger att en samverkan mellan olika förvaltningar ibland kan komma ifråga. Just gällande detta beskriver hen att hunden som ett pedagogiskt verktyg tidigare kommit en elev till del, men att insatsen sedan plockats bort. Vid skolbyte för eleven uppmanade barnhabiliteringen och BUP att insatsen skulle återinsättas, vilket också gjordes. Läraren säger vidare att detta var lyckosamt för eleven då många olika åtgärder prövats men utan önskat resultat, ”hunden är det enda som fungerat”.

8.1.2 Skola

När en verksamhet med en social tjänstehund implementeras på en skola trycker respondenterna på vikten av att informera alla inblandade såsom elever, vårdnadshavare samt all skolpersonal. På alla respektive skolors hemsidor går att ta del av hundteamens arbete och upplägg i stort, talar respondenterna om. Lärarna beskriver att alla som besöker skolan möts av anslag med information i text och bild, om att det inom lokalerna arbetar ett hundteam. Alla lärare påvisar relevansen av att initialt grundligt informera skolans alla vårdnadshavare. En del av informationen beskrivs av en lärare som att tillhandahålla den riskanalys som säkerställer frågor rörande allergier, hundrädslor och skador som kan uppstå. En lärare berättar i detta sammanhang att hans rektor personligen ringde upp vårdnadshavare till ett mycket allergiskt barn för att informera om de rutiner som skulle komma att gälla. I samband med detta beskriver läraren att ”föräldrarna kände sig sedda och oron släppte”. En annan lärare uttrycker; ”vi har inte haft några föräldrar som inte velat att deras barn ska komma [paus] vi har inte haft några föräldrar som hört av sig med orosfrågor [paus] och vi har ändå över 500 elever på skolan”. Alla lärare i skolan förklarar att innan en elev får ta del av tjänstehundens insatser krävs att vårdnadshavare skrivit på ett medgivande.

Läraren på skola B berättar att man ibland behöver göra speciallösningar för att elever ska kunna ges möjlighet att arbeta med tjänstehunden. Hen ger ett exempel på en elev med utomeuropeiskt ursprung. För att möjliggöra för eleven att kunna ta i tjänstehunden kom hen själv på en lösning, ”jag har aldrig träffat på en förälder som sagt nej, förutom den här mamman med somaliskt ursprung som sa nej fram till dess vi kom fram till det här med vantarna [paus] hen fick läsa med hunden men inte röra den [paus] sen kom hen ju själv fram till den här lösningen med vantar då”. Respondenterna lyfter fram det viktiga i att delge kollegor syftet och tanken med den sociala tjänstehunden samt de rutiner man kommer att följa vad gäller det praktiska handhavandet. Tre av lärarna lyfter städning som ett exempel och berättar att i de områden där tjänstehundarna vistas städas lokalerna oftare. En lärare beskriver ett städprotokoll där angivna klockslag visar den senaste städningen. Detta protokoll finns uppsatt utanför den sal där hundteamet arbetar.

Alla lärare berättar om de lokaler där de arbetar med sina tjänstehundar. Två av dem bedriver sin verksamhet inom skolans väggar, en i ett eget s.k. hundhus och en mestadels i hemmiljö. De olika skolornas upplägg kring hygieniska aspekter beskrivs relativt likartat av lärarna. Ett

exempel på detta är att elever alltid tvättar händerna/ använder handsprit innan och efter lektionsspasset med tjänstehunden. Av de lärare som arbetar med tjänstehunden inom skolans lokaler berättar två att den använder en speciell ingång och har anvisade områden som den får röra sig på. En lärare talar om att hans tjänstehund får röra sig fritt inne i skolans lokaler. Vidare återger en lärare att eleverna har speciella strumpor då de arbetar med hundteamet, en annan att de alltid rollar kläderna efter passet.

Alla respondenter ger en liknande bild av de rutiner som gäller då beslut fattas om vilka elever som ska få arbeta med hundteamet. I samtliga fall beskrivs att elevhälsan och specialpedagoger och speciallärare är involverade. Insatsen ses som en extra anpassning och kan komma eleverna till del utan ett åtgärdsprogram. Detta uttrycks av en lärare som; ”elever som kommer till oss är uteslutande elever som varit uppe på konferenser och möten [paus] hunden skrivs in som en extra anpassning i elevernas bedömningar”.

En specialpedagog berättar att ”bokhunden är en stående punkt på elevhälsans möten”. Hen fortsätter vidare att de elever som lyfts under denna punkt har kommit fram på förslag av lärare eller kurator. Det förekommer också att elever själva uttrycker en önskan om att få arbeta med hundteamet, ”ibland kommer det från kuratorn att eleven själv önskat det”. Specialpedagogen uttrycker att ”socioemotionella fokus ökar”.

En lärare berättar om sin skola där det planeras för en organisationsförändring gällande de elever som får ta del av hundteamets insats. Detta utifrån att ett stort antal elever har uttryckt en förhoppning om att få jobba med tjänstehunden, ”vi hoppas kunna skapa en tid för alla”.

8.2 Pedagogiskt arbete med sociala tjänstehundar

8.2.1 Rutiner och upplägg för läraren/hundföraren

Alla lärarna ger uttryck åt att ett arbete med en social tjänstehund inte ska ses som ett lösryckt inslag utan ska planeras och ha tydliga kopplingar till gällande styrdokument. Detta beskrivs av en lärare som att arbetet ska vara ”kopplat till läroplanen och inte en happening”. Både lärare och specialpedagoger i grundskolorna förklarar att insatsen för varje enskild elev sträcker sig över perioder om 6–8 veckor. Efter denna period utvärderas insatsen. En av lärarna förtydligar att just på hans skola kan eleven ges möjlighet att fortsätta passen med hundteamet även efter utvärdering. Ibland kan detta stöd fortsätta över hela läsåret.

Respondenterna på den andra grundskolan berättar att även om insatsen avslutas efter dessa veckor kan den komma att återupptas beroende av vad elevhälsan beslutar. För den elev som undervisas i hemmiljö berättar läraren att det är elevens intressen som styr vad de ska arbeta med, mer är gällande läroplan. Trots detta känner hen sig trygg med upplägget, ”eftersom jag arbetat som lärare så länge, så vet jag vad man ska lära sig”. Läraren i särskolan uppger att eleverna där träffar tjänstehunden regelbundet. Passen är schemalagda över hela läsåret och utvärderas löpande.

Lärarna i grundskolan, förutom lärare C1, beskriver samverkan med varje enskild elevs mentor som att denne anger det område eleven behöver stöd i. Det är sedan upp till läraren/hundföraren att detaljplanera passen. Lärarna berättar att det stöd som kan komma ifråga kan vara exempelvis lästräning och ordkunskap. De menar också att hundteamet kan finnas som en extra anpassning för de elever som behöver stöd i sitt sociala samspel. Läraren i

särskolan uttrycker att hen inte har någon samverkan med någon annan lärare då det gäller upplägget. Detta kan komma att ändras då hen eventuellt kommer att börja arbeta med en grundskoleelev, ”skolan planerar för en omvänd integrering”.

Grundskolans respondenter svarar på en direkt fråga om dokumentation, att de inte dokumenterar elevernas utveckling i deras respektive individuella utvecklingsplaner. Det är mentors/ämnesansvariges uppgift. Däremot dokumenterar lärarna passens innehåll på olika sätt. En specialpedagog förklarar ”det läggs i drivern så att man kan läsa”. Vidare säger de att inga regelbundna elevutvärderingar genomförs. Rörande grundskoleeleven som undervisas i hemmiljö, berättar läraren att hen är ett stöd för specialpedagog och speciallärare i dokumentation kring eleven. Lärare A1 förmedlar att varje enskild elev efter passet med tjänstehunden gör en utvärdering. Hen beskriver att eleven har ett antal smileygubbar, som visar olika känslouttryck, att välja på. Eleven tar de smileygubbar hen tycker bäst beskriver passet. I de fall där det är möjligt samtalar lärare och elev om valda gubbar.

8.2.2 Rutiner och upplägg rörande social tjänstehund

Lärarnas beskrivningar av hur en dag för tjänstehunden ser ut skiljer sig delvis från varandra. Lärare B1 i grundskolan beskriver att hens tjänstehund arbetar 20 minuter per pass vilket därefter följs av 20 minuters vila. Vilan i det här fallet är att gå på promenad. Hens tjänstehund arbetar två timmar i veckan. Lärare D1 arbetar med tjänstehunden vid två tillfällen per vecka och tillsammans arbetar de tre timmar i 20–30-minuters pass. Mellan passen finns inlagd tid för rast/vila för tjänstehunden. Lärare C1, som undervisar eleven i hemmiljö, beskriver ett helt annat upplägg. Hundteamet arbetar med eleven tre gånger i veckan ca två timmar per pass. Läraren uppger att tiden för tjänstehundens vila infaller naturligt under dessa timmar då de vanligtvis befinner sig i hemmiljö. En lärare förklarar att; ”på skolan vi utbildade oss på fick vi lära oss att det är viktigt med en balans mellan hundens arbete och det den är avlad för. Ökar jag på arbetstiden måste jag öka på våra aktiviteter”. Lärare A1 berättar att hen och hens tjänstehund arbetar tre gånger i veckan. Varje gång jobbar de tre pass á 45 minuter.

Alla lärare, förutom lärare C1, beskriver ett liknande upplägg gällande lektionspassen med hundteamen. En skillnad är att särskoleeleverna har tillgång till bildstöd som hjälp och att dessa avslutar passet med en utvärdering innan de säger hej då.

- Inleds med handtvätt/ användande av handsprit
- Hälsa på tjänstehunden på anvisad plats, oftast en mindre matta precis innanför dörren
- Arbetspass kopplat till skolarbete
- Samarbetsövning mellan tjänstehund och elev
- Hej då på anvisad plats, oftast samma som hälsningsplatsen
- Avslutningsvis tvättas händerna/ används handsprit/rollas kläder/byts strumpor

Under intervjun ombads lärarna att ge exempel på moment i arbetspassen samt samarbetsövningar. Två av lärarna i grundskolan beskriver att tjänstehundarna används som läshundar. Det sker bl. a genom att tjänstehunden får välja bok åt eleven. En lärare berättar att hen presenterar tre olika böcker och att tjänstehunden genom att markera en av dem väljer bok åt eleven. Ett annat exempel kopplat till läsning är att en elev pusslar ord som har med hundar att göra. Just denna elev beskrevs som en elev vilken inte hade något intresse av bokstäver.

Båda lärarna talar om att tjänstehundarna ligger bredvid eleverna när de läser. Genom att eleverna berättar för dem om vad de läst kontrollerar lärarna läsförståelsen.

Det är lättare att berätta för hunden än för mig som lärare. Jag tror att eleven känner sig lugnare och ibland låter jag eleven förklara svåra ord för hunden. Nu ser det ut som att XXX inte riktigt förstår. Kan du berätta mer?

Lärarna B1 och D1 beskriver att elever kommer till passen och har med sig, för dem, svåra ord. Genom att samtala om orden med och till tjänstehunden får eleverna en förförståelse som de kan ta med sig in i klassrummet.

Lärare C1 som arbetar i hemmiljö återger att aktiviteterna är kopplade till lust och glädje, ”XXX och hunden gör många tricks tillsammans”. Vidare berättar hen att vid de tillfällen eleven är i skolan finns tjänstehunden med.

Lärare A1 berättar om andra sätt att använda tjänstehunden i lärandesituationer, ofta i ett tematiskt arbetssätt. Hen beskriver utomhusaktiviteter där rörelse och lärande ingår. En elev har på sitt schema hundpromenad en gång i veckan. Läraren berättar att promenaden sker dels på cykelvägar runt skolan och dels i ett närliggande skogsområde. Ibland kopplas promenaderna samman med traditioner, exempel på detta är att tomten dök upp under en promenad i december. Hen beskriver att elev och tjänstehund interagerar under promenaden och att eleven håller i kopplet så länge hen orkar. Vidare berättar lärare A1 att eleven visar med tecken vad tjänstehunden ska göra, räknar godisar och kastar ut dessa så att tjänstehunden får söka dem. Läraren återger att eleven och hundteamet alltid träffas utomhus då en inomhusmiljö upplevs för trång för eleven. Läraren ger vidare exempel på aktiviteter för andra elever i hundhuset:

- De spelar spel tillsammans och tjänstehunden är tränad att putta på en stor tärning.
- Eleven gömmer föremål som tjänstehunden letar upp. Tillsammans med läraren lyssnar och ljudar eleven på föremålets begynnelsebokstav. Detta kopplas sedan samman med rätt bokstavsbild, ”motstånd mot bokstäverna idag och så kände man den här dimensionen lite extra med hunden och kunde skoja till det”.
- Tjänstehunden har en klövjeväska fastspänd runt magen. I fickorna finns små burkar med textremsor, eleven plockar burkar och kopplar samman textremsor med bildkort. När allt är klart bildar texter och bilder en saga.
- Tjänstehunden hämtar ärtpåsar med siffror. Siffran på påsen utgör en term i en addition. Den andra termen får eleven fram genom att själv slå en tärning. Eleven bygger staplar som visar summan av de båda termerna.

Syftet med samarbetsövningarna beskriver en lärare som att:

... alltså jag tänker att bandet mellan elev och hund stärks, dom ska vara lite som kompisar och göra kul grejer ihop. Ofta får eleven välja vad dom ska göra. Den elev ni såg idag valde ju att ligga i soffan och så gömde jag möss under och på eleven. Ni hörde ju hur *hen* skrattade.

En annan lärare uttrycker att samarbetsövningarna kan vara en belöning som en del i passets struktur. Det blir en stunds arbete, en övning och sedan arbete igen.

8.3 Respondenternas uppfattningar om sociala tjänstehundars påverkan i lärandesituationer

8.3.1 Lärande

Alla respondenter betonar tjänstehundens värde då det gäller att presentera nya moment i lärandesituationer och/eller arbeta med sådant som eleven upplever som jobbigt eller på olika sätt visar ett motstånd inför. En specialpedagog på skola B berättar att ”dom som fått en dyslexidiagnos av oss här erbjuds att läsa med hunden”. Vidare förtydligar hen att ”det [paus] det är nånting som inte [paus] det ger nånting till eleverna som inte en speciallärare eller en specialpedagog kan ge”. Andra svåra situationer som beskrivs av respondenter i grundskolan är genomförande av nationella prov:

Idag har vi gjort nationellt prov med en trea [paus] hunden blir lugnande för dom blir ofta stressade. Det är så mycket text och hur ska jag klara det? Då kan det hjälpa att ta en sida i taget och så har man en hund och klappa och då blir man inte lika orolig.

En respondent återger att hens skola har använt hundteamet vid screening av åk. 1. Eleverna fick där och då välja mellan att antingen ha tjänstehunden intill sig i testsituationen eller att ha en leksakshund vid sin sida. Leksakshunden påminde storleksmässigt om den levande hunden. Av de ca 25 screenade eleverna valde fem leksakshunden. Gemensamt för dessa fem var att de kom från kulturer där hundar har en annan status. En annan respondent med liknande erfarenheter uttrycker:

Vi har ju bland annat vissa nyanlända som kommer från områden där hundar inte hålls som husdjur [paus] där har eleverna varit lite avvaktande men föräldrarna har inte sagt nånting [paus] men nu kommer dom eleverna nästan först och ska klappa hunden på skolgården.

Alla respondenter är tydliga med att tjänstehunden lockar till ett lärande för elever oavsett problematik. En specialpedagog uttrycker:

Vi säger att vi gör en intensivläsningsinsats, det är inte roligt, men att få gå och läsa med hunden är [paus] det är en helt annan motivation, det går inte och jämföra [paus] absolut inte. Så där kan man se en ganska stor skillnad.

En annan specialpedagog menar att ”nu när jag sett hur det kan vara för vissa individer blir det lättare [paus] för andra och motivera andra”.

Läraren till eleven som får sin undervisning i hemmiljö berättar att hundteamet har arbetat med eleven under hens tidiga skolår. Under denna tid genomfördes en organisationsförändring på elevens dåvarande skola och som lärare C1 uttrycker det ”insatsen togs bort av en ekonom”. Detta gjorde att eleven stannade hemma. Vid byte till nuvarande skola uppmanades skolan att återinsätta hundteamets insatser. I nuläget beskriver respondenten att eleven har delar av sin slöjdundervisning i skolans lokaler och att tjänstehunden då är med. Planer finns på att även andra elever ska vara med på lektionerna.

Respondenterna i grundskolan uttrycker alla att möjligheten att få läsa för tjänstehunden ökar mängden lästillfällen för varje enskild elev. En lärare förtydligar att lässtunderna annars hade uteblivit då många av dessa elever känner ett motstånd gentemot läsning överlag. Specialpedagogerna ger uttryck åt att lässtunderna är värdefulla men att det är svårt att påvisa en kunskapsutveckling. Dessutom upplever de tillfällena för få för att kunna ge eleverna en avkodningsträning. Båda två lyfter värdet av lästräningen tillsammans med tjänstehunden i

det att denna höjer motivation, välmående och intresse hos eleverna, ”när hen började läsa för bokhunden blev det världens lyft [paus] bokhunden var en motivation och det har hållit i sig”.

8.3.2 Välmående

Alla lärare beskriver att tjänstehundarna skapar lugn och har en stressreducerande effekt. Detta beskrivs av lärare D1 som att kollegor uttrycker att eleverna bär med sig ett lugn in i klassrumssituationen efter ett hundpass. Samma lärare berättar att elever med sociala problem och som inte släpper in vuxna blir vidöppna med hjälp av tjänstehunden. I dessa situationer sitter eleven och pratar med den, ”jag sitter vid mitt skrivbord och eleven vet att jag är här och att jag hör utan att bry sig”. Vidare berättar lärare D1 att:

Jag har en elev som kommer hit för just aggressionssvårigheter och är utåtagerande. Hen kommer hit, stövlrar in och slänger sig i soffan och XXX hoppar upp så säger jag: Hur är det idag? Nu är det bra, svarar hen.

Vidare berättar respondenterna att hos vissa elever får tjänstehunden ner stimuli medan den hos andra ger kraft.

Samtliga intervjuade personer använder ord som glädje och förväntan när de talar om elevernas känslor inför och under passen med tjänstehunden. Detta exemplifieras av en lärare som beskriver:

Många elever i puberteten är duktiga på att uttrycka sina känslor [paus] det är så skönt att få komma hit och bara va [paus] framför allt så upplever jag det att det här är viktigt för många att någon blir väldigt glad när jag kommer och visar det väldigt tydligt [paus] och det blir väldigt viktigt för vissa.

Tjänstehunden bidrar till att ge elever en mer positiv syn på enskild undervisning, ”det blir lite av en statussymbol att få gå och läsa med hunden” berättar en av specialpedagogerna. Lärare D1 uttrycker att elevers självförtroende ökar och att de visar glädje över att få berätta om och visa upp för sina klasskamrater, vad hen gör och hur hen arbetar med hundteamet. Lärare B1 berättar om en elev som försöker rigga för sina kompisar så att även de kan få komma och lästräna med hundteamet.

Alla lärarna belyser att tjänstehunden inger eleven mod att våga. En lärare beskriver en elev som självmant kom och bad om att få arbeta med sin hundrädsla:

Alltså först fick hunden vara i bur och sen ute i rummet i koppel [paus] efter ett tag fick den vara fri och vi tog ett kort med XXX och eleven. Det var väldigt viktigt för hen att kortet skickades hem.

Alla lärare uttrycker att elever överför sina känslor på tjänstehunden och sedan uttrycker att det är den som har känslorna. Exempel som de ger är att eleven istället för att berätta att det är hen som fryser säger att det är hunden som fryser. Även känslor som glädje och trötthet som eleven upplever överför den till tjänstehunden.

En lärare påtalar att tjänstehunden och eleven i sitt samspel stärker sin relation i det att båda ber varandra om hjälp. Hen beskriver att tjänstehunden ibland söker stöd och hjälp av eleven när den inte klarar att utföra en uppgift. Detta exemplifierar hen genom att säga, ”ni såg ju att XXX puffade på hen när XXX inte hittade alla leksaker [paus] då känner ju hen sig duktigast när hen vet och kan”.

Samtliga respondenter förklarar att det är svårt att skilja lärande och välmående åt. Lärare D1 uttrycker detta så här:

Det hänger ju ihop, även i kunskapsinhämtningen finns ett mått av välmående alltså, oxytocinet stiger i kroppen på eleverna och dom slappnar av och dom blir lugnare. Fokus ökar ju genom att dom blir lugnare och slappnar av bättre och därmed så ökar ju förmågan till inhämtning av kunskap. Så det hänger ihop, det är svårt och separera det”.

9 Diskussion

Under denna rubrik diskuteras studiens resultat relaterat till tidigare forskning, teorier och litteratur. Syftet med studien var att undersöka några lärares och specialpedagogers uppfattningar rörande organisation och användande av sociala tjänstehundar för elever i behov av särskilt stöd, utifrån grund- och särskolans uppdrag. Diskussionen redovisas med forskningsfrågorna som huvudrubriker följt av underrubrikerna: Förvaltning, Skola, Rutiner och upplägg för läraren/hundföraren, Rutiner och upplägg rörande social tjänstehund, Lärande och Välmående (tabell 2). Därefter resoneras kring metodval samt studiens styrkor och svagheter. Avslutningsvis redogörs för tankar kring framtida forskning.

9.1 Hur organiseras användandet av en social tjänstehund för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?

I både Läroplanen för grundskolan (2017a) och grundsärskolan (2017b) går följande att läsa;

En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika (s. 8; s. 2).

Det var tydligt att alla besökta kommuner och skolor arbetade för att hitta lösningar anpassade för elevers olika behov och förutsättningar i såväl grund- som grundsärskola. De elever som lärarna och specialpedagogerna relaterade till under intervjuerna befann sig i de av Nilholm (2007a) beskrivna problemgrupperna tre och fyra. I dessa ingår elever i problematiska lärandesituationer samt elever med utvecklingsstörning.

9.1.1 Förvaltning

Organisationen och upplägget runt tjänstehunden som en extra anpassning var sanktionerad på alla fyra olika nivåer, från förvaltning till den enskilda skolans ledning och personal, i alla besökta skolor. Björck-Åkesson (2007) framhåller det centrala i specialpedagogiken, nämligen alla elevers rätt att nå så långt som möjligt utifrån sina egna förutsättningar. Jalongo et al. (2004) skriver fram att tjänstehunden motverkar exkludering och främjar inkludering.

Ett relationellt perspektiv (Ahlberg, 2013) rådde i organisation och upplägg och insatsen var kopplad till att personalen såg att eleven *är* i svårigheter. Utifrån respondenternas svar kring kommunernas planering och organisation rörande hundteamens insats, skapades möjligheter för elever att uppleva att skolan var *En skola för alla* (Ahlberg, 2013). Tjänstehunden bidrog i samtliga fall till en känsla av delaktighet (Szönyi & Söderqvist Dunkers, 2015). Delaktigheten var kopplad till elevens roll i skolan där tjänstehunden i vissa fall var det enda som

möjliggjorde en närvaro. Via tjänstehunden upplevde eleverna tillhörighet både gentemot klasskamrater och hundteamet. För eleven som fick sin undervisning i hemmiljö gjorde tjänstehunden det möjligt för hen att få en tillgänglig lärmiljö i skolan. Utan tjänstehund hade eleven inte kommit till skolans lokaler och då heller inte fått möta andra elever och/eller lärare. För alla elever gällde att det blev en hög grad av samhandling i arbetet med hundteamet mot lärare såväl som mot tjänstehund. Erkännandet framkom i många olika situationer, då lärarna uttryckte att eleven blev ”speciell” på ett positivt sätt i kamraters ögon. Detta gällde elever i både grund- och grundsärskola. Utifrån alla respondenters utsagor, vilka beskrev elevers glädje i arbetet med tjänstehunden, indikerades att den bidrog till ett stort engagemang för alla elever. I det att eleverna ofta fick möjlighet att välja samarbetsövning med tjänstehunden uppstod autonomi, alltså en möjlighet för eleven att få påverka och ha inflytande på sin skoldag. På detta sätt kopplas elevernas skoldag samman med Szönyi & Söderqvist Dunkers (2015) delaktighetsmodell och bidrar till att skapa *En skola för alla*. Nilholm (2007b) beskriver detta begrepp som en ledstjärna inom svensk specialpedagogik.

Precis som Jalongo (2005) och Bert et al. (2016) framhöll alla respondenter vikten av att hundteamerna ska vara välutbildade. Gemensamt för alla intervjuade lärare var att de tillsammans med sina hundar examinerats vid några av Sveriges största utbildningsverksamheter inom sociala tjänstehundssektorn. Genom detta följs Socialstyrelsens (2014) råd som framhåller lämpliga egenskaper hos hunden och välutbildade hundteam. Dessutom framgick tydligt att de under sin utbildningstid fått stöd på olika sätt från respektive förvaltning och organisation.

9.1.2 Skola

Alla lärarna poängterade vikten av att löpande ge tydlig, relevant och saklig information, i synnerhet gentemot vårdnadshavare. Detta ska genomföras både vid införandet av tjänstehunden på skolan och i samband med att en elev erbjuds insatsen. Samtalen gällande information kom upp i samband med att lärarna värnade om sina hundar och elever. De poängterade att det var mycket viktigt att ha klara papper, för att vid ett eventuellt tillbud kunna behålla insatsen med hundteamet. Detta överensstämmer med vad som skrivs fram av Jalongo et al. (2004), Jalongo, (2005), Obrusnikova et al. (2012) vilka alla framhåller betydelsen av grundlig information. Lärarna i skolan lyfte också fram vikten av att vara lyhörda inför vårdnadshavare. Grundskolans lärare underströk betydelsen av information och lyhördhet exempelvis vid möten med familjer från andra kulturer. Jalongo et al. (2004) beskriver värdet av att möta vårdnadshavare respektfullt och uppmuntra dem att ha ett öppet sinne inför sitt barns eventuella önskemål. Vikten av att som skola finna speciallösningar för eleven, lyftes fram av en lärare i grundskolan.

Under intervjuerna framkom att det vid endast ett tillfälle och på en skola funnits en elev med svår allergi. För att förekomma oro hos vårdnadshavarna kontaktades dessa av ansvarig rektor. I samband med detta undanröjdes vårdnadshavarnas farhågor. På respondenternas skolor diskuterades och vidtogs åtgärder för att underlätta för allergiker. Exempel på detta var tydliga städrutiner, angivna områden där tjänstehunden fick vistas samt hygieniska föreskrifter som gällde för elever som arbetade med hundteamet. Skolorna följde anvisningar och råd som skrivits fram av Sveriges veterinärförbund (2015). Även om personalen på skolorna såg klara pedagogiska fördelar med hundteamens insatser sattes eventuella problem i relation till vinster.

I studien framkom tydligt att elevens arbete tillsammans med hundteamet sågs som en extra anpassning på samtliga skolor. Resultatet visade att alla elever hade diskuterats inom elevhälsan innan de fått ta del av åtgärden. Genom detta förfarande behövde läraren/hundföraren aldrig fatta beslut rörande vilka elever som skulle komma ifråga. Tjänstehunden användes som stöttning, scaffolding (Ahlberg, 2013, s. 150) för eleven. Åtgärden blev ett avbrott som gav möjlighet för eleven att arbeta i en annan miljö där hen erbjöds aktiviteter tillsammans med hundteamet. Aktiva miljöer, lärare och elever som interagerar med varandra skapar goda förutsättningar för utveckling (Alexandersson, 2011). Organisationen för insatsen med hundteamet kan kopplas till det sociokulturella perspektivets syn på kunskap. Tjänstehunden som en artefakt (Säljö, 2014) ökade elevens möjlighet till samverkan genom att hen fick vara aktiv. I detta gavs eleven möjlighet att uppnå för hen uppsatta mål (Alexandersson, 2011).

9.2 Hur arbetar en social tjänstehund med elever i behov av särskilt stöd i grund- och särskolan?

I både Läroplanen för grundskolan (2017a) och grundsärskolan (2017b) går följande att läsa;

Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla (s. 8; s.2).

Samtliga respondenter strävade efter att möta elevers olika behov och förutsättningar i såväl grund- som grundsärskola. De hade getts stöd och möjlighet att använda sina frirum (Berg, 2003) när det gällde att utforma hundteamens insats för elever i behov av särskilt stöd. Poängteras bör att interaktion mellan människa och djur är ett samspel som passar för många elever men dock inte alla (National Institutes of Health, u.å.).

9.2.1 Rutiner och upplägg för läraren /hundföraren

Studien visade att samtliga respondenter tryckte på att den extra anpassning som hundteamet utgjorde hade kopplingar till skolans uppdrag. De underströk att insatsen inte bara var en rolig stund utan att den byggde på en röd tråd i planering och tanke. Den var en del av elevens utbildning och ett av flera stöd för att nå uppsatta mål. Friesen (2010) påtalar detsamma och menar att den individanpassning som görs är kopplad till verksamhetens styrdokument. Noterbart var att det upplägg som respondenterna berättade om kan liknas vid AAT, djurassisterad pedagogik, i det att deras utformningar och metoder var tydliga och målinriktade.

Alla respondenter återgav att dokumentation av insatsen med tjänstehunden gjordes, om än på olika sätt. Lärarna i grundskolan var inte mentorer för de elever som då arbetade med hundteamet och därmed ålåg det inte dem att dokumentera i elevernas individuella utvecklingsplaner. Däremot ansvarade de för den löpande dokumentationen rörande innehållet i varje enskilt pass med tjänstehunden. Dokumentationen kring den grundskoleelev vilken fick sin undervisning i hemmiljö, liknade den som övriga grundskolelärare genomförde. Mottagare i detta fall var dock speciallärare och specialpedagog på den skola där eleven var inskriven. Lärare A1 i grundsärskolan var både mentor tillika hundförare för de elever hen arbetade med. Till skillnad från lärarna i grundskolan, ansvarade hen därmed för all dokumentation rörande elevernas utveckling. Det fanns även olikheter i elevers utvärderingar

mellan grund- och särskola. Elevutvärderingar genomfördes efter varje pass i grundsärskolan medan sådana saknades i grundskolan. Fine (2006) påtalar att just dokumentation och utvärdering är viktiga komponenter som ingår i AAT, djurassisterad pedagogik.

Lärarna i grundskolan angav alla ett liknande upplägg angående den tidsperiod som elev och hundteam arbetade ihop, initialt var detta sex till åtta veckor. Därefter gjordes en utvärdering av insatsen och i skolornas fortsatta arbete märktes skillnader. På skola D erbjöds eleverna att få fortsätta stunden med tjänstehunden i direkt anslutning till den utvärderade tidsperioden. Skola B valde att avsluta insatsen efter de gångna veckorna, men eleverna gavs möjlighet att återfå den under sin skoltid om elevhälsan så bedömde. Både Newlin (2004) och Jalongo (2005) beskriver AAT, djurassisterad pedagogik, som något som löper över tid, gärna under ett helt läsår.

Då lärarna i grundskolan inte var mentorer för de elever som arbetade tillsammans med hundteamet, uttryckte de att det krävdes en samverkan med ansvarig ämneslärare/mentor. Detta för att skapa bästa förutsättningar för eleven. Newlin (2004) och Jalongo (2005) understryker ämneslärarens och/eller speciallärarens roll i det att hen ska tillhandahålla information kring eleven och ge förslag på innehåll under lektionspassen. En av det relationella perspektivets tyngdpunkter innebär att alla har ansvar för att bidra till stödjande åtgärder för elever i behov av särskilt stöd (Ahlberg, 2013).

9.2.2 Rutiner och upplägg rörande social tjänstehund

Under intervjuerna framkom skillnader i tjänstehundarnas arbetstid på de olika skolorna. Tjänstehund A1, hade den längsta arbetstiden men också de bästa förutsättningarna då den i hundhuset gavs möjlighet till ostörd vila och avbrott för rastning. Tjänstehundarna B1, B2, D1 och D2 arbetade i lokaler inom skolans väggar. De fick avkoppling i form av promenader mellan passen och när de arbetat färdigt kördes de hem, vilket ingick i hundförarens arbetstid. Jalongo (2005) och Friesen (2010) lyfter i sina rapporter fram den hänsyn som måste tas till hundens behov.

Utifrån respondenternas beskrivningar av lektionerna med hundteamen framkom att innehållet hade klara anknytningar till språk och kommunikation oavsett skolform. Språk och kommunikation lyftes fram som en viktig komponent i alla ämnen och ämnesområden. Respondenterna framhöll att tjänstehundens bidrag var att motivera eleverna till att ta sig an det som upplevdes svårt. Jensen (2011) betonar att bandet som skapas mellan människa och hund kommer från hundens inneboende lust att samarbeta. Obrusnikova et al. (2012) belyser att tjänstehundens närvaro ökar motivationen och glädjen hos eleverna samt att den ökar deras vilja till interaktion.

Grundskoleeleverna arbetade med läsning, läsförståelse med frågor till textinnehållet och implementering av för eleven svåra ord. Respondenternas redogörelser kring uppläggen följde i mångt och mycket R.E.A.D.-konceptet så som det framskrivs av Jalongo (2005). Baserat på det lärare A1 beskrev gällande passens innehåll noteras att dessa var tematiskt uppbyggda, oftast med kopplingar till alla grundsärskolans ämnen och ämnesområden. Detta möjliggjordes bl.a. av att lärare A1 både var mentor och hundförare. Därmed hade hen en större överblick över elevens samlade skolsituation och en förförståelse för eleven och hens intressen. Passen med hundteamet var dessutom mer frekventa vilket skapade goda

förutsättningar för ett tematiskt arbetssätt. Oavsett elevens funktionsvariation tyckte sig lärare A1 i de flesta fall få in delar från alla ämnesområden under passen.

Eleven som undervisades i hemmiljö var inskriven i grundskolan. Lärare C1 uttryckte att det i grunden var elevens intresse som styrde lektionsupplägget. Hen lyfte fram tjänstehundens betydelse för att en skolgång över huvud taget skulle vara möjlig och gav en bild av interaktionen mellan elev C1 och tjänstehund C1 som alldeles särskild. Det beskrivna förknippas med Jensens (2011) beskrivning av den unika relation som råder mellan människa och hund. I relationen ingår bland annat en ömsesidig förmåga att avläsa varandras kroppsspråk och att tyda varandras signaler. Hunden strävar alltid efter att kunna kommunicera med människan (Hare et al., 2009). Resultatet visar på ett samband mellan hundteamens arbete och studiens båda perspektiv med begrepp som miljö, samspel, relation och interaktion (Ahlberg, 2013; Säljö, 2014).

9.3 Vilka är lärarnas och specialpedagogernas uppfattningar om hur en social tjänstehund påverkar lärandesituationen för elever i behov av särskilt stöd utifrån grund- och särskolans uppdrag?

I både Läroplanen för grundskolan (2017a) och grundsärskolan (2017b) går följande att läsa;

Skolan ska bidra till elevernas harmoniska utveckling. Utforskande, nyfikenhet och lust att lära ska utgöra en grund för skolans verksamhet. Skolan ska erbjuda eleverna strukturerad undervisning under lärarens ledning, såväl i helklass som enskilt. Lärarna ska sträva efter att i undervisningen balansera och integrera kunskaper i sina olika former (s. 13; s. 13).

9.3.1 Lärande

I respondenternas beskrivningar framgick att tjänstehunden bidrog till elevernas situerade lärande (Alexandersson, 2011). Av lärare C1:s svar tydliggjordes att tjänstehunden och eleven var mycket aktiva tillsammans, bl. a genomförde de olika tricks ihop. Liknande berättelse gavs av lärare A1. Den aktivitet och samhandling som skedde gav läraren möjlighet att utmana eleverna inom deras proximala utvecklingszoner (Alexandersson, 2011).

Lärarna i grundskolan uttryckte att tjänstehundarna framför allt var läs/bokhundar och därmed var deras roll en annan. Läsinsatsen pågick en begränsad tid och specialpedagog B2 framhöll att hos flera av eleverna kvarstod motivation och intresse för läsning efter insatsens slut. På detta sätt öppnade tjänstehunden dörrarna till läsandet och via den fick eleverna tillgång till litteratur av olika slag. Specialpedagogerna på skola B lyfte sin problematik kring att genomföra mätbara tester gällande elevernas förbättrade läsförmåga. Newlin (2004) påvisar i sin studie att mätbara tester kan utföras. Resultat från dessa tester pekar på att elever efter ett års läsning med ett hundteam, lyfte sig två till tre nivåer över den förväntade årskursens. Specialpedagogerna berättade vidare att alla elever som fick en dyslexidiagnos under sin skoltid erbjöds att få läsa med hundteamet. I Jalongos (2005) studie belyses den positiva inverkan ett utbildat hundteam har på elever som behöver stöd i sin läsutveckling. Specialpedagogerna framhöll att tjänstehunden både hade en stöttande roll såväl som en positiv och lugnande inverkan. En annan situation som kan upplevas svår för eleverna och som beskrevs av lärare D1, var genomförande av nationella prov. Utifrån lärare D1:s redogörelse bidrog tjänstehunden till att skapa struktur och stöd för eleverna. Uthålligheten

hos dem blev längre och genom att få ta en bit i taget orkade de ta sig igenom proven. De naturliga avbrotten med "hundlek" bidrog till att eleverna fick behövlig andhämtning. En vuxen eller en jämnårig kamrat hade inte kunnat bidra med samma positiva effekter på bl.a. sänkta stresshormoner, som tjänstehunden (Jalongo et al., 2004). Detta resonemang stärks av Friesen (2010) som framställer tjänstehunden som en neutral tredje deltagare i en lärandesituation. En liknande erfarenhet beskrevs av lärare B1 då elever i årskurs 1, vid screening, fick ha en tjänstehund vid sin sida.

Med utgångspunkt i Illeris (2015) lärandeteori märks innehållsdimensionen i båda skolformerna men ser olika ut. I det tematiska arbetssättet som lärare A1 i särskolan beskrev framkom det att delar av alla ämnen/ämnesområden genomsyrade arbetspassen med hundteamet. Grundskolans struktur riktade sig främst mot lästräning, utifrån respondenternas beskrivningar. När det gäller drivkraftsdimensionen urskildes inte några märkbara olikheter de båda skolformerna emellan. Motivation, vilja och känslor var lika starka hos alla elever som arbetade med hundteamet. Samspeleddimensionens kommunikation och samarbete uttrycktes av alla respondenter som viktiga komponenter i elevernas lärande. Den lästa litteraturen tillsammans med intervjuresultaten leder till slutsatsen att kommunikationen och samspelet mellan tjänstehunden och eleven var det som skapade en del av det situerade lärandet (Alexandersson, 2011). Kommunikationen beskrevs olika, den tysta som fanns mellan läshunden och eleven i form av närhet och kontakt och den som skedde via tal och tecken i andra aktiviteter. Hare et al. (2002) lyfter fram hundens unika förmåga att kommunicera med människan.

9.3.2 Välmående

Tjänstehunden beskrevs av specialpedagog B2 som att den stärkte elevernas position och höjde deras anseende i kamratgruppen. Utifrån övriga respondenters intervjuvar tolkar vi även in att de implicit uttryckte att tjänstehunden gav eleverna en höjd status och tydligare uttalat var det i grundskolorna. Förutom den statushöjande effekt som beskrevs framkom att eleverna blev mer positiva till enskild undervisning. En elev försökte till och med att rigga för att hans kompisar skulle få pass med hundteamet. Alla respondenter förmedlade att elevernas självförtroende stärktes av att de fick arbeta med hundteamet. Vi kopplar det stärkta självförtroendet och den höjda statusen med vad som lyfts fram i Newlins (2004) studie. Eleverna där gick från otrygga läsare till att kunna agera som faddrar för andra barn i skolbiblioteksmiljöer. De var också behjälpliga med att presentera hundteamet för andra elever.

KASAM (Antonovsky, 2005) kopplas till elevernas interaktion med tjänstehunden. Begriplighet associeras till de elever vilka överförde sina egna känslor på tjänstehunden. Den blev i de fallen elevernas känslospiegel och fick stå som representant för elevernas sinnesstämningar. Vidare kopplas eleven med ett utmanande beteende, som lärare D1 beskrev, till begreppet hanterbarhet. Tjänstehunden stärkte elevens förmåga att hantera motgångar och hjälpte till med att dämpa negativa känslouttryck. För den elev som fick sin undervisning i hemmiljö var tjänstehunden direkt avgörande för att hen skulle uppleva meningsfullhet i skolsammanhang. Utifrån lärare C1:s skildring av deras samarbete framkom att samvaron med tjänstehunden skapade känslomässig och positiv mening för eleven. I det att hunden inte särskiljer och bedömer menar Friesen (2010) att interaktionen är accepterande och kravlös. I lästa artiklar anges hunden som det djur som visat sig ha störst inverkan på

människan. Av Nimer & Lundahls (2007) studie framgår att hunden är det i särklass vanligaste djuret inom AAT, djurassisterad pedagogik.

Persson et al. (2017) och Petersson et al. (2017) lyfter alla oxytocinets påverkan på relationen och interaktionen människa – hund. De beskriver oxytocinets stressreducerande förmåga och ett hormon som fungerar som ett kitt mellan dem. Enligt forskarna kan människan och hunden avläsa varandras nivåer av oxytocin. Alla respondenterna beskrev tjänstehundarnas lugnande inverkan på eleverna vilket kopplas till ovanstående studier.

Utifrån samtliga respondenters berättelser framkom en samstämmighet i det att det var svårt att separera tjänstehundens inverkan på elevernas lärande från dess påverkan på elevernas välmående. Det uttrycktes på följande sätt av lärare D1:

Det hänger ju ihop, även i kunskapsinhämtningen finns ett mått av välmående alltså, oxytocinet stiger i kroppen på eleverna och dom slappnar av och dom blir lugnare. Fokus ökar ju genom att dom blir lugnare och slappnar av bättre och därmed så ökar ju förmågan till inhämtning av kunskap. Så det hänger ihop, det är svårt och separera det.

9.4 Metoddiskussion

Valet av en kvalitativ forskningsmetod och den hermeneutiska ansatsen visade sig vara väl lämpade för denna studie i det att vi fick ta del av våra intervjupersoners berättelser och möta dem i deras vardag. Av Bryman (2011) beskrivs att kvalitativ forskning bl. a innebär att synen på verkligheten kan beskrivas på flera olika sätt. Intervjupersonernas olika uppfattningar lyftes fram och tolkades. Att pendla mellan helhet och delar och att via delarna skapa nya helheter benämns av Kvale & Brinkman (2015) som den hermeneutiska cirkeln. På detta sätt skapades ny kunskap och tillsammans med förförståelsen bildades en ny helhetssyn utifrån studiens forskningsfrågor. Ödman (2007) menar att en hermeneutisk forskare bör ha insikt i forskningsområdet och vår förförståelse grundades i intresse och genom studerad forskning och litteratur.

Att starta urvalsprocessen genom upprop i sociala medier visade sig vara mycket framgångsrikt. Många var hjälpsamma i att svara och namnge intressanta personer för studien. Kontakt med en person genererade kontakter med flera andra, av Bryman (2011) benämnt som snöbollsurval. Då svar inkom från många gavs möjlighet att välja utifrån parametrar som skolform, hundteamens utbildning samt geografisk tillgänglighet. Initialt var tanken att studien skulle omfatta intervjuer med, förutom lärare/hundförare och specialpedagoger, även förvaltningschefer, skolledare och andra personer inom elevhälsan. Utifrån studiens omfattning gavs rådet att begränsa antalet respondenter och därmed kom sex personer att intervjuas. Av dessa sex personer var fyra examinerade lärare tillika utbildade hundförare, samt två legitimerade specialpedagoger.

Den semistrukturerade intervjun (Stukát, 2011) uppfattades som en relevant intervjuform. Då intervjuguiden innehöll få frågor och dessa var av öppen karaktär, gavs respondenterna möjligheter att fritt formulera sina svar och utveckla sina tankar. Respondenterna fick ta del av intervjuguiden i god tid vilket medförde att intervjusituationerna genomfördes på liknande sätt. Vid intervjuerna medverkade båda och upplägget var detsamma, en antecknade löpande svar i intervjuguiden medan den andra skrev ned stickord (Björndal, 2005) i en tankekart. I direkt anslutning påbörjades analysen och på så sätt fördes processen framåt. Vid avlyssnandet av intervjuerna samt vid transkriberingen synliggjordes att vår förmåga att leda

intervjuer hade utvecklats. Vi var mer distinkta och tydliga i vår roll som intervjuare under de senare samtalen.

Fangen (2005) lyfter fram att intervjuer är lämpliga att använda tillsammans med deltagande observationer och utifrån detta valdes att genomföra observationer innan intervjuerna. Via observationerna skapades en förförståelse i intervjusituationerna i det att en bild av miljö och verksamheten gavs. Observationerna kom att öka förståelsen och underlätta för oss när intervjusvaren senare bearbetades (Bryman, 2015).

Det grundläggande individskyddet för studiens samtliga deltagare säkerställdes i och med att Vetenskapsrådets (2011) krav gällande etiska aspekter följdes.

I en kvalitativ studie är inte validitet och reliabilitet (Byström & Byström, 2011) centrala begrepp då dessa kopplas samman med att mäta och just mäta knyts till den kvantitativa forskningen. Bryman (2011) lyfter istället fram tillförlitlighet som ett kriterium. De fyra delkriterier som av Bryman (2011) kopplas till tillförlitlighet anses ha tillgodosetts genom tillvägagångssättet och genom de metodval som gjorts.

Studien gör inga anspråk på att omfatta fler än de sex respondenter som ingick i undersökningen. Därmed kan inte några generaliseringar göras. Utifrån de antal personer som studien utgjordes av, kunde ändå slutsatser dras med hänsyn till de likheter och skillnader respondenterna beskrev. Dessa skrevs fram i studiens resultatdel.

9.5 Avslutande reflektioner

Den kritik mot forskningsfältet som framförs i de metaanalyser som granskats (Friesen, 2010; Borrego et al., 2014; Brelsford et al., 2017) ser vi också till viss del. Samma författare står som medförfattare till olika artiklar och forskarna refererar till varandra. Redogörelser för hundens behov saknas eller är otydligt beskrivna i många artiklar. Brelsford et al. (2017) betonar specifikt en bristfälligt framskriven metodologi vilket medför att studierna inte går att genomföra för andra forskare och därmed blir reliabiliteten låg.

Arbetet med studien har gett oss nya bekantskaper, stor kunskap och många insikter. Vi tycker oss ha fått svar på hur organisation och användande av sociala tjänstehundar för elever i behov av särskilt stöd kan se ut. Den struktur som skolorna visade upp var mycket gedigen, väl underbyggd och vi imponerades av den röda tråd som genomsyrade alla besökta verksamheter. Dessa verksamheter var relativt nystartade och de var sprungna ur lärarnas intresse för hundar och en önskan om att bättre kunna hjälpa elever i behov av särskilt stöd. I det att idén med insatsen kom från lärarna själva benämns den som bottom-up (Berg, 2003). Vi märker att den kompetensutveckling som alla förvaltningar möjliggjort för hundteamerna har kommit enskilda elever till del. Skolororganisationerna, från förvaltningsnivå ner till den enskilda skolledaren, tillät lärarna att använda sina frirum, vilket kan komma att öka möjligheterna för insatsen att fortgå över tid. Samtidigt är detta en svaghet för skolororganisationen då insatsen är knuten till de enskilda lärarna. Inom kommunerna hade det gjorts olika anpassningar gällande lokaler för hundteamens arbete. I kommun A hade det byggts ett speciellt hundhus på skolans område. Det större utrymme som hundhuset innebar gav fler av särskolans elever möjlighet att arbeta med hundteamet. Sett ur tjänstehundens såväl som ur särskoleelevens perspektiv, krävs goda utrymmen för att interaktion ska vara möjlig.

Hundteamens insats sågs som en extra anpassning i alla respondenters skolverksamheter. Vi uppfattar att kopplingen mellan insatsen med hundteamet och elevhälsan, var en medveten strategisk tanke. Anpassningen var en av flera och stod därmed inte på egna ben i stödet för eleven i behov av särskilt stöd. Poängteras bör att detta var en extra anpassning, som likt andra, var individanpassad och kanske inte lämplig för alla elever. Dock beskrevs arbetet som mycket givande och omtyckt och i tre av kommunerna fanns en önskan om en utökad verksamhet på olika sätt. Exempelvis planerades en omvänd integrering, schemaändringar för att skapa ”öppna tider” för alla elever samt att det fördes diskussioner om mobila team. Dessa var tänkta att besöka olika skolor inom den aktuella kommunen.

Utifrån studiens resultat har vi resonerat runt den tid som den enskilda eleven fick tillsammans med hundteamet. Två sätt har blivit presenterade, längre avsatt tid och sjuveckorsintervaller. Vi ser både för- och nackdelar med de olika uppläggen. Baserat på vår erfarenhet upplever vi att det ibland kan ta tid för elever att få ut något av en extra anpassning. Anpassningen kan behöva bli inarbetad för att ge önskat resultat. Vi tror att vissa elever inom grundskolan också skulle behöva få arbeta med hundteamet under längre perioder. Sjuveckorsperioder kan, för de elever som befinner sig i gränlandet mellan olika skolformer, vara en för kort tid. Även dessa behöver kontinuitet och för dem tar det längre tid att utveckla det viktiga samspelet och därmed nå den önskvärda approprieringen. Vi noterar att ju större funktionsvariation hos eleven desto längre tid behöver insatsen fortgå. Dilemmat som uppstår då, är att färre elever ges möjlighet till att få arbeta med hundteamet.

Vi uppfattar att tjänstehunden som ett specialpedagogiskt verktyg bidrog till att skapa bättre möjligheter för eleverna. Den medverkade till en större aktivitet i lärandesituationer. Aktiviteter riktades från elev gentemot tjänstehund, såväl som det motsatta. Lärarnas beskrivningar av passens olika upplägg klargjorde att de var individanpassade men också att de alla hade en tydlig struktur. Gällande strukturen runt eleven som undervisades i hemmiljö och var inskriven i grundskolan, var likheterna större med grundsärskolans struktur. Den utvärdering som gjordes av eleverna efter varje pass i grundsärskolan uppfattar vi som en styrka. Läraren fick där och då en direkt respons på arbetet och kunde använda sig av denna återkoppling i kommande planering. Samtliga respondenter återkom under intervjusamtalen till kopplingen mellan välmående och lärande. Välmående beskrevs som den mest märkbara effekten och den aspekten fick allt större betydelse i takt med att eleverna blev äldre. Vi vill lyfta fram att respondenterna ofta återkom till det nära sambandet mellan lärande och välmående.

9.6 Studiens begränsningar och styrkor

Styrkan i att låta observationer föregå intervjuer kan även innebära en begränsning. Den förförståelse som skapades kan ha kommit att färga våra reflektioner. I resultatframskrivningen upplevde vi stundom att det var svårt att separera det observerade från respondenternas intervjuvar.

Utifrån antalet intervjuer kan studiens urval upplevas litet och begränsat i det att vi sökt personer som redan var intresserade och arbetade med tjänstehund i skolverksamheter. Önskvärt hade varit att få genomföra fler intervjuer med personer på olika nivåer inom skolornas organisationer samt ytterligare en särskola. Respondenterna representerar dock olika kommuner, skolformer och årskurser. Dessutom har lärarna/hundförarna licensierats

tillsammans med sina hundar vid olika utbildningsföretag. Vi ser detta som en framträdande styrka i studien jämte det faktum att respondenterna initialt var helt okända för oss. Vår diskussion stärks av att dessa respondenter, trots sina olika förutsättningar, i mångt och mycket delgav oss samstämmiga berättelser med liknande erfarenheter. Detta stämmer dessutom väl överens med de vetenskapliga artiklar och annan forskning vi tagit del av.

10 Framtida forskning

Studiens initiala tanke att intervjua rektorer och chefer på förvaltningsnivå upplevs fortfarande relevant. Betydelsefullt skulle också vara att inkludera vårdnadshavare och elever i kommande studier. Vårdnadshavarnas åsikter blir sällan lyfta när skolan sätter in extra anpassningar. I denna studies fall har vårdnadshavarna fått ge sina medgivanden till den sociala tjänstehunden som en extra anpassning och därmed vore det intressant att specifikt vända sig till dem. Det skulle vara värdefullt att samtala med elever för att få fram deras uppfattningar om denna form av extra anpassning. För att nå en del elever inom särskolan krävs en annan intervjuform, vilket är möjligt men kräver ett annat förarbete.

Specialpedagogernas funderingar kopplat till politikens önskan om att visa mätbara resultat är något att utveckla. Ett forskningsområde skulle kunna vara att söka svar på vad som kan mätas och hur detta då skulle kunna genomföras. I en sådan studie är det viktigt att lyfta fram de etiska aspekter som kan komma ifråga.

Ett annat intressant område inom interaktionsforskning skulle kunna utgå från observationer och låta dessa ligga till grund för datainsamling. Att studera när eleven spontant söker interaktion med tjänstehunden är ett område vilket inte belysts i någon litteratur/vetenskaplig artikel vi läst. Vi anser att frågeställningen är intressant och menar att observationer över tid skulle kunna ge svar på när, varför och hur eleven samspekar med tjänstehunden.

Hela forskningsfältet är relativt nytt och därmed finns mycket att beforska. Mot bakgrund av resultatet av vår studie och den lästa litteraturen har det hos oss skapats tankar om vidare forskning. Alla vetenskapliga artiklar om sociala tjänstehundar i skolverksamheter vi läst, är genomförda och publicerade utanför Sverige. De svenska uppsatser vi funnit är på kandidatnivå och behandlar specifika insatser av sociala tjänstehundar som exempelvis, läshundar och terapihundar. Vår uppsats omfattar olika skolformer och visar på hundteamens varierade arbetsuppgifter då dessa inte har genomgått samma utbildningar. Därmed anser vi att den fyller sitt syfte och kan vara en inspiration till kommande forskning.

*”Dogs do speak,
but only to those
who know
how to listen”*

unknown

11 Referenslista

- Ahlberg, A. (2013). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik –att bygga broar*. Stockholm: Liber AB.
- Ahlström, K-G. (2011). The origin of special education in Sweden. *Education Inquiry* 2(2). <http://www.use.umu.se/english/research/educationinquiry>. 179-192.
- Alexandersson, U. (2011). *Stödjande rum. Om elever i en inkluderande verksamhet*. Specialpedagogiska skolmyndigheten. Edita.
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Lettland: Natur och Kultur.
- Berg, G. (2003). *Att förstå skolan*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bert, F., Gualano, M-R., Camussi, E., Pieve, G., Voglino, G., & Siliquini, R. (2016). Animal assisted intervention: A systematic review of benefits and risks, *European Journal of Integrative Medicine* 8, s. 695-706.
- Björck-Åkesson, E., C. (2007). Specialpedagogik – Ett kunskapsområde med många dimensioner. I Nilholm, C & Björck-Åkesson, E. (Red.), (2007) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. (Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007). Bromma: Vetenskapsrådet.
- Björndal, C.R.P. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.
- Borrego, J., L-C., Franco, L.R., Mediavilla, M.A.P., Pinero, N.B., Roldán, A.T. & Picabia, A.B. (2014). Animal-assisted Interventions: Review of Current Status and Future Challenges. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 14. 1, s. 85–101.
- Brelsford V., L., Meints, K., Gee, N., R. & Pfeffer, K. (2017). Animal Assisted Interventions in the Classroom-A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 14, 669, s. 1–33.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.
- Byström, J. & Byström, J. (2011). *Grundkurs i statistik*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Fangen, K. (2005). *Deltagande observation*. Stockholm: Liber.
- Fine, A. H. (2006). *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. London: Academic Press
- Friesen, L. (2010). Exploring Animal-Assisted Programs with Children in School and Therapeutic Contexts, *Early Childhood Education Journal*, vol. 37(4), s. 261-267.

- Granlund, M & Göransson, K. (2011). Utvecklingsstörning. I L. Söderman & S. Antonson (Red.), *Nya omsorgsboken*. Malmö: Liber AB.
- Hare, B., Brown, M., Williamson, C. & Tomasello, M. (2002). The Domestication of Social Cognition in Dogs. *Science*, vol 298, s. 1634–1636.
- Hare, B., Rosati, A., Kaminski, J., Bräuer, J., Call, J. & Tomasello, M. (2010). The domestication hypothesis for dogs' skills with human communication: a response to Udell et al. (2008) and Wynne et al. (2008). *Animal Behaviour* 79 s. e1– e6.
- Illeris, K. (2015). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Ineland, J., Molin, M., & Sauer, L. (2013). *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Intermountain Therapy Animals (u.å.). *Intermountain Therapy Animals*. Hämtad 2018-03-27, från <http://www.therapyanimals.org/R.E.A.D.html>
- Jalongo, M. R., Astorino, T. & Bomboy, N. (2004). Canine Visitors: The Influence of Therapy Dogs on Young Children's Learning and Well-Being in Classrooms and Hospitals, *Early Childhood Education Journal*, vol. 32, no. 1, s. 9-16.
- Jalongo, M. R. (2005). "What are all these dogs doing at school?": Using Therapy Dogs To Promote Children's Reading Practice. *Childhood Education; Olney*. vol. 81, Iss. 3. S. 152-158.
- Jensen, P. (2011). *Hundens språk och tankar*. Lettland: Natur & Kultur.
- Jordbruksverket. (u.å). *Djur*. Hämtad: 2018-03-27, från <http://www.jordbruksverket.se/djur.4.5abb9acc11c89b20e9e8000333.html>
- Kvale, S., & Brinkman, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun (3:e uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.
- Limond, J. A., Bradshaw, J. W.S. & Cormack, M. K.F. (1997). Behavior of Children with Learning Disabilities Interacting With a Therapy Dog. *Anthrozoös*, 10(2/3). s. 83-89.
- Manimalis. (2017). *Manimalisrapporten*. Hämtad 2018-03-27, från http://www.manimalis.com/?page_id=17
- National Institutes of Health. (u.å.) *NIH News in Health*. Hämtad 2018-04-06, från <https://newsinhealth.nih.gov/2018/02/power-pets>
- Newlin, R. B. (2003). Paws for Reading. An innovative program uses dogs to help kids read better. *School Library Journal*; 49, 6; Social Science Premium Collection. s. 43.
- Nilholm, C. (2007a). *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur AB.

- Nilholm, C. (2007b). Vad och vems är kunskapsobjektet? – Reflektioner över hur den specialpedagogiska praktiken kan och bör studeras. I Nilholm, C. & Björck-Åkesson, E. (Red.), (2007) *Reflektioner kring specialpedagogik – sex professorer om forskningsområdet och forskningsfronterna*. (Vetenskapsrådets rapportserie 5:2007). Bromma: Vetenskapsrådet.
- Nimer, J. & Lundahl, B. (2007). Animal Assisted Therapy: A Meta-Analysis. *Anthrozoös*, vol.20, Issue 3, s. 225-228.
- Obrusnikova, I., Bibik, J. M., Cavalier, A. R. & Manley, K. (2012). Integrating Therapy Dog Teams in a Physical Activity Program for Children with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*. vol 83 No. 6. s. 37-48.
- Persson, M. E., Trottier, A. J., Bélteky, J., Roth, L. S. V. & Jensen, P. (2017). Intranasal oxytocin and a polymorphism in the oxytocin receptor gene are associated with human-directed social behavior in golden retriever dogs. *Hormones and behavior* 95 s. 85–93.
- Petersson, M., Uvnäs-Moberg, K., Nilsson, A., Gustafson, L., Hydbring-Sandberg, E. & Handlin, L. (2017). Oxytocin and Cortisol Levels in Dog Owners and Their Dogs Are Associated with Behavioral Patterns: An Exploratory Study. *Frontiers in Psychology*. vol 8, s. 1-8.
- Skolan för Pedagogiska Tjänstehundar. (u.å). *Utbildning*. Hämtad 2018-03-27 från <http://www.pedagogiskatjanstehundar.se/utbildning.html>
- Skolverket. (2014). *Greppa språket. Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2005). *Handikapp i skolan. Det offentliga skolväsendets möte med funktionshinder från folkskolan till nutid*. (Rapp. 270). Stockholm: Fritzes.
- Skolverket. (2017a). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Västerås: Edita.
- Skolverket. (2017b). *Läroplan för grundsärskolan 2011*. Västerås: Edita.
- Skolverket. (u.å). *Regelverk*. Hämtad: 2018-04-20, från <https://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/elevhalsa-1.126285>
- Socialstyrelsen. (2014). *Hundar i vård och omsorg. Vägledning till gällande regelverk*. Hämtad 2018-04-06, från www.socialstyrelsen.se/publikationer2014/2014-8-7
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbeten inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Svenska PedagogHundsInstitutet. (u.å). *Yrkesutbildningar*. Hämtad 2018-03-27, från <http://www.pedagoghunden.se/Yrkesutbildningar>

- Svenska Terapihundskolan. (u.å). *Yrkesutbildning*. Hämtad 2018-03-27, från <http://www.terapihundskolan.se/utbildningsprocess/>
- Sveriges Veterinärförbund. (2015). *Hundar i vård och omsorg. Vägledning till praktiskt arbete*. Hämtad 2018-04-06, från www.svf.se/Documents/Annonser/hundar%20i%20vård%20o%20omsorg%20-%20webb.pdf
- Szönyi, K. & Söderqvist Dunkers, T. (2015). *Delaktighet – ett arbets sätt i skolan*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Szönyi, K., Tideman, M. (2011). Särskola, kategorisering och vanliggörande. I L. Söderman & S. Antonson (Red.), *Nya omsorgsboken*. Malmö: Liber AB.
- Säljö. R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vårdhundskolan. (u.å). *Utbildning*. Hämtad 2018-03-27, från <http://www.vardhundskolan.se/utbildning.html>
- Ödman, P-J. (2007). *Tolkning, förståelse, vetande. Hermeneutik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

12 Bilagor

12.1 Bilaga 1 Missivbrev till respondenter

Hej!

Vi heter Christina Olsson (Kicki) och Marie Palm och vi studerar vid Göteborgs Universitet, sjätte och sista terminen på Speciallärarprogrammet med inriktning mot utvecklingsstörning. Vi har en lång lärarerfarenhet då vi har arbetat inom grundskolans alla stadier i 20 respektive 25 år. Sedan fyra respektive fem år tillbaka arbetar vi på en gymnasiesärskola i Trollhättan. Då vi båda är hundägare och har ett stort intresse för hundar önskar vi undersöka hur dessa kan bidra i skolverksamhet.

Vi har fördjupat oss i forskning och litteratur kring vårt valda ämne och vår tanke är också att ta hjälp av verksamma hundteam för att kunna genomföra intervjuer och observationer. Då du är en av dem som svarat på vårt upprop i sociala medier i grupper för specialpedagogik, önskar vi intervjua och observera dig och din hund i arbete. Vi önskar få ta del av er kunskap, utbildning och erfarenhet som är värdefull för oss i vår studie. Vår studie har som syfte att se på en specifik specialpedagogisk insats för elever i behov av särskilt stöd.

Intervjun beräknar vi tar ca 60 minuter och vi önskar få spela in den samt att få föra löpande anteckningar för att kunna få en så klar bild som möjligt av dina kunskaper och reflektioner. Vi kommer att följa Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Med detta menas att ditt deltagande är frivilligt och att du närsomhelst kan avbryta din medverkan. Ditt deltagande kommer att vara anonymt och alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt. Vi tänker oss att transkribera intervjuerna samt att analysera dem. Vid observationerna kommer vi att följa ett observationsschema och föra löpande anteckningar.

Alla uppgifter som samlas in kommer endast att användas i denna studie och kommer efter genomförd examination att förstöras. Vår magisteruppsats kommer att presenteras för opponenter, handledare och examinator i början på juni -18.

Om du har frågor eller funderingar är du välkommen att kontakta oss för mer information.

Din medverkan är mycket betydelsefull för oss!

Med vänlig hälsning

Kicki och Marie

christina.olsson@xxx , marie.palm@xxx

12.2 Bilaga 2 Intervjuguide

Intervjufrågor

1. Vilken utbildning har du och hunden?
2. Hur länge har du arbetat med en tjänstehund?
3. Hur ser organisationen runt tjänstehunden ut?
4. Kan du berätta om hur en dag för hundteamet ser ut.
5. Vilka elever i behov av särskilt stöd kan bli hjälpta av en tjänstehund?
6. Hur kan en tjänstehund hjälpa elever i behov av särskilt stöd?
7. Är lektionerna med hundteamet kopplade till ett tema, en del i en sammanhängande lektionsplanering eller lektioner som ”står på egna ben”?

12.3 Bilaga 3 Missivbrev till elever

Hej!

Vi heter Christina Olsson (Kicki) och Marie Palm och vi studerar vid Göteborgs Universitet där vi läser till speciallärare. Då vi båda är hundägare och har ett stort intresse för hundar önskar vi se hur de jobbar i skolan. Vi skulle gärna vilja få vara med när du och din skolas hundteam jobbar tillsammans under en lektion. Vi kommer då att sitta bredvid, titta på och göra lite anteckningar.

Vill man inte vara med kan man när som helst säga till.

Vi kommer att skriva en uppsats (en text) om det vi lär oss av er och från böcker vi har läst. I början på juni -18 kommer vi att redovisa vårt arbete för våra lärare. Ditt namn och din skola kommer inte att nämnas, det kallas för att du är anonym.

Vi ser fram emot att få träffa dig!

Vänliga hälsningar

Kicki

Marie

12.4 Bilaga 4 Missivbrev med bildstöd till elever

Hej!

 På torsdag kommer vi på besök till din skola.

 Vi heter Kicki och Marie.

 Vi ska titta på hur ni jobbar tillsammans med

hunden.

 Det ska bli så roligt att få besöka din skola!

 Hälsningar Kicki och Marie

Bilaga 5 Missivbrev till vårdnadshavare

Hej!

Vi heter Christina Olsson (Kicki) och Marie Palm och vi studerar vid Göteborgs Universitet, sjätte och sista terminen på Speciallärarprogrammet med inriktning mot utvecklingsstörning. Vi har en lång lärarefarenhet då vi har arbetat inom grundskolans alla stadier i 20 respektive 25 år. Sedan fyra respektive fem år tillbaka arbetar vi på en gymnasiesärskola i Trollhättan. Då vi båda är hundägare och har ett stort intresse för hundar önskar vi undersöka hur dessa kan bidra i skolverksamhet. Vår studie har som syfte att se på en specifik specialpedagogisk insats för elever i behov av särskilt stöd.

Vi har fördjupat oss i forskning och litteratur kring vårt valda ämne och vår tanke är också att ta hjälp av verksamma hundteam för att kunna genomföra intervjuer och observationer.

Vid observation kommer vi att studera om och hur interaktion och samspel mellan elev och hundteam fungerar.

Det är viktigt att ni som vårdnadshavare vet att vi kommer att följa Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Med detta menas att alla uppgifter i studien kommer att behandlas med största nogsamhet, inga obehöriga kommer att kunna ta del av dem. Alla uppgifter som samlas in kommer endast att användas i denna studie och kommer efter genomförd examination att förstöras. Deltagandet är frivilligt och kan närsomhelst avbrytas. Anonymitet garanteras då fiktiva namn på alla deltagande och skolor kommer att användas och alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt. Vid observationerna kommer vi att följa ett observationsschema och föra löpande anteckningar.

Vår magisteruppsats kommer att presenteras för opponenter, handledare och examinator i början på juni -18.

En medverkan är mycket betydelsefull för oss!

Med vänlig hälsning

Kicki och Marie

12.5 Samtyckesblankett för vårdnadshavare

Jag/vi har informerats om studien och dess syfte och har tagit del av de forskningsetiska principer vilka studien vilar på.

Besvara frågeställningen genom att ringa in ett alternativ.

- Får ditt/ert barn/ungdom delta i studien?

JA, jag/vi samtycker till att mitt/vårt barn/ungdom får delta i studien.

NEJ, jag/vi samtycker inte till att mitt/vårt barn/ungdom får delta i studien.

Vi vill än en gång poängtera att allt insamlat material endast kommer att bearbetas av oss samt förstöras efter vår genomförda examination.

Barnets/ungdomens namn

Underskrift vårdnadshavare

Namnförtydligande

Underskrift vårdnadshavare

Namnförtydligande

Datum: _____